

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

**MACEDONIAN
CIVIC
EDUCATION
CENTER**

Interethnic Integration in Education Project

ИЗВЕШТАЈ ОД ЕЛЕКТРОНСКО ИСТРАЖУВАЊЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПМИО

Септември 2016

Истражувањето беше спроведено од
Центарот за човекови права и разрешување конфликти

Ова истражување беше подготвено од Центарот за човекови права и разрешување конфликти и Работната група од Министерството за образование и наука и имплементирано во соработка со Македонскиот центар за граѓанско образование, како лидер на проектот.

Автори на извештајот се Виолета Петроска-Бешка, експерт за меѓуетничко образование и Сара Османи, координатор за мониторинг и евалуација на Проектот за меѓуетничка интеграција во образованието на УСАИД.

СОДРЖИНА

МЕТОДОЛОГИНА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	3
Прашалник за собирање податоци	3
Постапка за собирање податоци	3
Училишта вклучени во истражувањето	4
РЕЗУЛТАТИ	13
Обезбедување услови за имплементација на ПМИО активностите	14
Имплементација на МИО активностите во училиштата-општо	22
Имплементација на заеднички активности со ученици	25
Имплементација на заеднички професионални активности за наставници	37
Имплементација на други ПМИО активности	39
Влијание на ПМИО активностите	43
ЗАКЛУЧОЦИ	46
ЗАЕДНИЧКИ АКТИВНОСТИ ПРЕД И ПО ПМИО – Наоди и препораки	49

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Прашалник за собирање податоци

Прашалникот кој беше изработен за спроведување на електронското истражување содржеше прашања за генералните информации за училиштето и прашања кои од училиштата бараа да ја опишат состојбата која се однесува на аспектот на меѓуетничка интеграција. Имаше неколку дополнителни прашања кои бараа да се направи евалуација на ефектите на ПМИО активностите. Целокупниот прашалник беше составен од исти прашања за сите училишта, освен неколку дополнителни прашања наменети за повеќејазичните училишта и училишта кои опфаќаат најмалку 10% ученици кои припаѓаат на етничките малцинства (на пр. ученици Роми, Власи, Турци, Срби, Бошњаци, кои не следат настава на мајчин јазик).

Постапка за собирање податоци

Пристапот кон интернет страната за пополнување на прашалникот беше овозможен преку посебен линк објавен на веб страната на МОН (<http://mon.gov.mk/index.php/2014-07-23-14-03-24/vesti-i-nastani/1365-elektronsko-istrazuvanje-ucilishta>), кој беше пратен до секое училиште. Во електронската порака, на секое училиште му беа дадени упатства за тоа како да се пристапи кон прашалникот преку интернет и им беше пратена единствена лозинка за пристап и пополнување на прашалникот. Исто така, кон електронската порака беше прикачено и посебно писмо со информации за истражувањето и покана за учество, потпишано од Министерот за образование и наука. Прашалникот беше отворен за пополнување во периодот 27-ми Јуни до 8-ми Јули 2016 година, со продолжување од дополнителни две недели.

По пристапувањето кон интернет страната и завршувањето со воведните прашања, училиштето беше автоматски насочено кон најсоодветниот сет прашања, базирано на одговорите кои се однесуваа на застапениот/те јазик/ци на наставата во училиштето, процентот на ученици од етничките малцинства и изјавата на училиштето во врска со вклученоста во МИО активностите.

Беа преземени сите превентивни мерки за да се испочитуваат барањата за поединечно одговарање на секое прашање и беше овозможено пополнување на прашалникот во неколку наврати и, доколку се јави потреба, да се коригираат одговорите се додека училиштето не се изјасни дека пополнетиот прашалник се смета за финален.

Прогресот на пополнување на прашалникот беше внимателно мониториран, што овозможи попатно лоцирање на грешки, по што училиштата дополнително беа контактирани и замолени уште еднаш да се вратат на прашалникот и да дадат точни одговори. За разлика од претходната година, кога грешките и барањата за техничка поддршка беа почести, оваа година пополнувањето помина полесно.

Училишта вклучени во истражувањето

Од 2015 година, ПМИО беше воведен во сите основни и средни училишта во земјата и согласно тоа електронскиот прашалник им беше понуден на сите училишта и беше пополнет од речиси сите. 93% од вкупниот број училишта (447) одговорија на прашалникот (94% од 347 основни и 88% од 100 средни училишта).¹ Само 20 основни и 12 средни училишта не го одговорија прашалникот, иако истите беа дополнително поканети. Меѓу нив, 5 се основни училишта со два/три наставни јазици (4МА, 1 МТ) и 15 се еднојазични училишта (8М, 7А), додека четири средни училишта се повеќејазични (3МА, 1МАТ) и осум се еднојазични училишта (8М). Бидејќи сите овие сочинуваат 7% од сите училишта во земјата, не се очекува нивното отсуство од истражувањето да има значително влијание врз резултатите.

Табела А. Опис на училиштата вклучени во истражувањето

			Основни училишта		Средни училишта	
			број	процент	број	процент
повеќејазични училишта		МАК-АЛБ	49	52,7	19	63,3
		МАК-ТУР	20	21,5	4	13,3
		МАК-АЛБ-ТУР	16	17,2	7	23,3
		МАК-АЛБ-СРП	1	1,1		
		МАК-АЛБ-БОС	1	1,1		
		МАК-СРП	2	2,2		
		ТУР-АЛБ	3	3,2		
		МАК-БОС	1	1,1		
		Вкупно	93	28,4	30	34,1
едно-јазични училишта	сите	МАК	178	76,1	51	87,9
		АЛБ	54	23,1	7	12,1
		ТУР	2	0,9		
		Вкупно	234	71,6	58	65,9
	од хомогени општини	МАК	73	86,9	41	93,2
		АЛБ	11	13,1	3	6,8
		ТУР	0			
		Вкупно	84	25,7 (35,9)	44	50 (75,9)
	од хетерогени општини	МАК	105	70,0	10	71,4
		АЛБ	43	28,7	4	28,6
		ТУР	2	1,3		
		Вкупно	150	45,9 (64,1)	14	15,9 (24,1)
Вкупно од сите училишта			327	78,8	88	21,2
415						

¹ На крајот од учебната 2015/16 година, има 10 повеќе училишта отколку што имаше на крајот од учебната 2014/15 година. Споредено со примерокот употребен во електронското истражување од 2015 година, оваа година примерокот опфаќа уште дополнителни 11 училишта: 1 двојазично средно училиште и 10 еднојазични училишта (9 основни+1 средно училиште).

За целите на ова истражување, општините се класифицирани како хомогени или хетерогени, зависно од застапеноста на еден или повеќе јазици на настава.² Според тоа, ако сите училишта (основни или средни) во општината се со еден ист јазик на наставата, општината се смета за хомогена. Од друга страна, ако се застапени најмалку два различни наставни јазици во рамки на истата општина, општината се смета за хетерогена. Ваквата поделба е порелевантна за еднојазичните училишта, бидејќи повеќејазичните училишта, по дефиниција, се лоцирани во хетерогени општини.

Табела А. прикажува дека мнозинството училишта се организирани околу еден наставен јазик. Доминацијата на еднојазични училишта во Македонија е евидентна кај средните училишта (66%) и дури поочигледна кај основните училишта (72%). Од друга страна, постојат само две основни училишта со настава на турски јазик; во сите останати случаи, турскиот како наставен јазик е застапен во повеќејазични училишта (во 42% од основните повеќејазични училишта и 37% од средните повеќејазични училишта). Околу 75% од сите повеќејазични училишта се ограничени на ученици кои учат или на македонски или на албански јазик. Македонскиот се јавува како наставен јазик во 97% од дво/тријазичните основни училишта и во сите дво/тријазични средни училишта, додека албанскиот е застапен во 75% од основните и 87% од средните повеќејазични училишта. Српскиот јазик е застапен во само 3 и босанскиот во 2 дво/тријазични основни училишта, а и двата комплетно не се застапени во средното образование.

Табелата А. укажува на фактот дека повеќе од 60% од основните и помалку од 25% од средните еднојазични училишта се лоцирани во хетерогени општини. Македонскиот јазик е единствениот јазик во огромно мнозинство основни и средни училишта од двата вида општини, но делот на основни и средни училишта на албански јазик, меѓу еднојазичните училишта, е поголем во рамки на хетерогените општини.

Табела Б., прикажана на наредната страна, содржи дополнителни податоци за повеќејазичните училишта. Таа ја сумира дистрибуцијата на јазици на наставата согласно процентот на ученици кои посетуваат настава на дадениот јазик. Податоците покажуваат дека мнозинството двојазични училишта се организирани околу еден многу доминантен наставен јазик (или македонски или албански), додека лесен јазичен дизбаланс постои во повеќето од тројазичните училишта (главно во корист на македонскиот јазик). Училишта со балансирана застапеност на два/три јазици на наставата се главно оние кои нудат македонски или албански или македонски, албански и турски.

---

² Истата општина може да биде класифицирана како хомогена во однос на јазиците на наставата застапени во средните училишта, но хетерогена во однос на јазиците на наставата застапени во основните училишта.

Табела Б. Детален опис на повеќејазичните училишта вклучени во истражувањето*

		Основни училишта	Средни училишта	
повеќе-јазични училишта	МАК-АЛБ	МА балансирано	6	2+4
		МА лесно	5	2
		МА екстремно	17	8
		АМ лесно	7	1
		АМ екстремно	14	2
			49	19
	МАК-ТУР	МТ балансирано	1	
		МТ лесно	1	
		МТ екстремно	16	3
		ТМ екстремно	2	1
			20	4
	МАК-АЛБ-ТУР	МАТ балансирано	6	1
		МАТ лесно	1	1
		АТМ екстремно	1	
		ТМА лесно	2	
		АМТ лесно	4	4
		АМТ екстремно	2	1
		16	7	
	МАК-АЛБ-СРП	МАС лесно	1	
		1		
МАК-СРП	МС екстремно	1		
	СМ екстремно	1		
		2		
ТУР-АЛБ	ТА екстремно	2		
	АТ екстремно	1		
		3		
МАК-АЛБ-БОС	АВМ екстремно	1		
	1			
МАК-БОС	ВМ екстремно	1		
		1		
ВКУПНО		93	30	

* Во повеќејазичните училишта, редоследот на наставните јазици е подреден согласно бројот на учениците: *балансирано*-балансиран број ученици (40-60%); *лесно*-првиот јазик лесно доминира (30-70%); *екстремно*-првиот јазик екстремно доминира (над 70%)

Податоците од Табела В.1. укажуваат дека само 32% од учениците од сите основни училишта од примерокот учат во повеќејазични училишта³. Повеќето од учениците од останатите основни училишта се од еднојазични училишта лоцирани во хетерогени општини (45% наспрема 23% кои се лоцирани во општини каде сите основни училишта употребуваат ист наставен јазик). Меѓујазичните споредби укажуваат на тоа дека учениците од основните училишта кои учат на албански јазик (31% од вкупниот број ученици од основните училишта) се речиси еднакво дистрибуирани помеѓу еднојазични (примарно од хетерогени општини) и

³ Споредено со податоците од претходната година, оваа година вкупниот број ученици од основните училишта во примерокот училишта е помал за околу 3900, но дистрибуцијата на ученици помеѓу повеќејазичните и еднојазичните училишта остана речиси непроменета.

повеќејазични училишта (повеќе од половина од нив од училишта со македонски-албански јазик). Три четвртини од учениците од основните училишта кои учат на македонски посетуваат настава во еднојазични училишта (повеќе во хетерогени, отколку во хомогени општини). Мал дел ученици од основните училишта учат на турски и минорен дел учат на српски или босански јазик.

Табела В.1. Дистрибуција на ученици од основни училишта согласно јазикот на наставата

Ученици од основни училишта	МАК	АЛБ	ТУР	СРП	БОС	вкупно
во повеќејазични училишта	24.663	26.891	4.985	115	311	56.965
МАК-АЛБ	12.595	15.741				28.336
МАК-ТУР	6.797		1.520			8.317
АЛБ-ТУР		1.138	1.051			2.189
МАК-СРП	37			81		118
МАК-БОС	37				150	187
МАК-АЛБ-ТУР	5.025	8.307	2.414			15.746
МАК-АЛБ-СРП	154	97		34		285
МАК-АЛБ-БОС	18	1.608			161	1.787
<i>% во повеќејазични училишта</i>	43,3	47,2	8,8	0,2	0,5	100
<i>% од соодветниот јазик</i>	21,1	47,6	87,8	99,1	100,3	31,7
во еднојазични училишта	92.397	29.596	691			122.684
<i>% во еднојазични училишта</i>	75,3	24,1	0,6			100
<i>% од соодветниот јазик</i>	78,9	52,4	12,2			68,3
од хомогени општини	35.604	5.538				41.142
<i>% во ХоО едно-јаз. училишта</i>	86,5	13,5				100
<i>% од соодветниот јазик</i>	30,4	9,8				22,9
од хетерогени општини	56.793	24.058	691			81.542
<i>% во ХеО едно-јаз. училишта</i>	69,6	29,5	0,8			100
<i>% од соодветниот јазик</i>	48,5	42,6	12,2			45,4
вкупно	117.059	56.488	5.676	116	310	179.649
<i>% од соодветниот јазик</i>	65,2	31,4	3,2	0,06	0,17	100

Анализата на податоците презентирани во Табела В.1. и В.2. откриваат дека севкупниот однос наставници-ученици во повеќејазичните основни училишта е 1:10,7 и во еднојазичните основни училишта е 1:10,8. Натомошната споредба на добиените бројки за основното образование покажува дека односот наставници-ученици за турски наставен јазик е над вкупниот просек (1:12,6). Односот за македонски наставен јазик е повеќе во полза на повеќејазичните училишта (1:9), отколку што е за еднојазичните училишта (1:11,7), додека истиот однос за албански наставен јазик е повеќе во корист на еднојазичните училишта (1:8,5), отколку што е за повеќејазичните училишта (1:13). Ова води до претпоставката дека, во просек, полесно е дополнително да се ангажираат наставници од основните повеќејазични училишта од македонски наставен јазик и оние од албански наставен јазик од еднојазичните училишта.

Табела В.2. Дистрибуција на наставници од основни училишта согласно јазикот на наставата

Наставници од основни училишта	МАК	АЛБ	ТУР	СРП	БОС	вкупно
во повеќејазични училишта	2.751	2.071	386	28	21	5.257
МАК-АЛБ	1.393	1.211				2.604
МАК-ТУР	847	0	106			953
АЛБ-ТУР		110	74			184
МАК-СРП	19	0	0	21		40
МАК-БОС	16	0	0	0	4	20
МАК-АЛБ-ТУР	452	639	206			1.297
МАК-АЛБ-СРП	18	18	0	7		43
МАК-АЛБ-БОС	6	93	0	0	17	116
% во повеќејазични училишта	52,3	39,4	7,3	0,5	0,4	100
% од дадениот јазик	25,9	37,3	85,4	100,0	100,0	31,5
во еднојазични училишта	7.888	3.475	65			11.428
% во еднојазични училишта	69,0	30,4	0,6			100
% од дадениот јазик	74,1	62,7	14,4			68,5
од хомогени општини	3.247	538				3.785
% во ХоО едно-јаз. училишта	85,8	14,2				100
% од дадениот јазик	30,5	9,7				22,7
од хетерогени општини	4.641	2.937	65			7.643
% во ХеО едно-јаз. училишта	60,7	38,4	0,9			100
% од дадениот јазик	43,6	53,0	14,4			45,8
вкупно	10.638	5.545	452	28	21	16.684
% од дадениот јазик	63,8	33,2	2,7	0,17	0,13	100

Табелата Г.1.⁴ укажува на тоа дека повеќето ученици од средните училишта учат во еднојазични училишта (главно во општини со еден наставен јазик), отколку во повеќејазични училишта (главно во училишта со македонски и албански наставен јазик). Најголемиот дел од учениците од средните училишта од македонска настава, учат во еднојазични училишта лоцирани во хомогени општини, додека истиот дел ученици од средни училишта кои следат настава на албански јазик се запишани во повеќејазични училишта. Сите ученици од средните училишта кои учат на турски јазик посетуваат настава во повеќејазични училишта.

Просечниот сооднос наставник-ученици за средните училишта (Табела Г.2. споредено со Табела Г.1) е многу повеќе во полза на повеќејазичните училишта (1:6), отколку што е за еднојазичните училишта (1:11,7). Ова се должи на многу нискиот сооднос кој се однесува на наставата на македонски јазик во повеќејазичните училишта (1:5 споредено со 1:10,8 за наставата на албански јазик). Односот наставник-ученици за еднојазичните училишта повторно е повеќе во корист на училиштата со македонски наставен јазик (1:11,4), отколку што е за училиштата со настава на албански јазик (1:13,7). Оттука, во просек, наставниците од средните повеќејазични училишта (особено од македонска настава) се достапни за дополнителни

⁴ Споредено со податоците од претходната година, вкупниот број ученици од средните училишта кои учат на албански јазик е за 11% повисок; за ученици кои учат на македонски е за 2% помал и за оние кои учат на турски јазик е понизок за 27%. Вкупната разлика меѓу двата примерока училишта е за околу 500 ученици во корист на оваа година.

активности, отколку нивните колеги од еднојазичните училишта (особено оние кои држат настава на албански јазик).

Табела Г.1. Дистрибуција на ученици од средни училишта согласно јазикот на наставата

Ученици од средни училишта	МАК	АЛБ	ТУР	вкупно
во повеќејазични училишта	14.130	12.569	986	27.685
МАК-АЛБ	10.749	8.403		19.152
МАК-ТУР	1.556		403	1.959
МАК-АЛБ-ТУР	1.825	4.166	583	6.574
% во повеќејазични училишта	51,0	45,4	3,6	100
% од соодветниот јазик	31,7	67,0	100,0	43,0
во еднојазични училишта	30.482	6.187		36.669
% во еднојазични училишта	83,1	16,9		100
% од соодветниот јазик	68,3	33,0		57,0
од хомогени општини	23.058	1.161		24.219
% во ХоО еднојазични училишта	95,2	4,8		100
% од соодветниот јазик	51,7	6,2		37,6
од хетерогени општини	7.424	5.026		12.450
% во ХеО еднојазични училишта	59,6	40,4		100
% од соодветниот јазик	16,6	26,8		19,3
вкупно	44.612	18.756	986	64.354
% од соодветниот јазик	69,3	29,1	1,5	100

Табела Г.2. Дистрибуција на наставници од средни училишта согласно јазикот на наставата

Наставници од средни училишта	МАК	АЛБ	ТУР	вкупно
in multi-language schools	2.816	1.161	367	4.343
МАК-АЛБ	1.249	773		2.022
МАК-ТУР	1.287	0	308	1.595
МАК-АЛБ-ТУР	280	388	59	726
% во повеќејазични училишта	64,8	26,7	8,5	100
% од соодветниот јазик	51,2	72,0	100,0	58,1
во еднојазични училишта	2.685	452		3.137
% во еднојазични училишта	85,6	14,4		100
% од соодветниот јазик	48,8	28,0		41,9
од хомогени општини	2.100	92		2.192
% во ХоО еднојазични училишта	95,8	4,2		100
% од соодветниот јазик	38,2	5,7		29,3
од хетерогени општини	585	360		945
% во ХеО еднојазични училишта	61,9	38,1		100
% од соодветниот јазик	10,6	22,3		12,6
вкупно	5.501	1.613	367	7.480
% од соодветниот јазик	73,5	21,6	4,9	100

Податоците во Табела Д. покажуваат дека 78,5% од вкупно 93 повеќејазични основни училишта имаат подрачни единици. Половина од нив (49%) имаат повеќе од еден наставен јазик во централното училиште, а другата половина (51%) се повеќејазични училишта само затоа што во нивните подрачни единици се одржува настава на јазик различен од оној застапен во централната зграда. Ова укажува на тоа дека половина од основните училишта не нудат меѓујазична интеракција на дневна база и делуваат повеќе како еднојазични, отколку како дво/тријазични училишта.⁵

Табела Д. Повеќејазични основни училишта со подрачни единици⁶

Наставни јазици во училиштето	со 2/3 јазици на наставата во централното училиште	со еден јазик на наставата во централното училиште	вкупно
МАК-АЛБ	15	20	35
МАК-ТУР	6	14	20
АЛБ-ТУР	1	1	2
МАК-СРП	1	1	2
МАК-АЛБ-ТУР	11	1	12
МАК-АЛБ-СРП	1		1
МАК-АЛБ-БОС	1		1
вкупно	36	37	73

Табела Ѓ. Повеќејазични основни училишта со различни наставни јазици во иста организациска единица кои се разликуваат согласно тоа дали нудат настава на застапените јазици во сите учебни години

Наставни јазици во училиштето	СО 2/3 наставни јазици во сите училишни години			БЕЗ 2/3 наставни јазици во сите училишни години			ВКУПНО
	училишта без подрачни единици	централни училишта (без нивните подрачни единици)	вкупно	училишта без подрачни единици	централни училишта (без нивните подрачни единици)	вкупно	
МАК-АЛБ	11	14	25 (51%)	3	21	24 (49%)	49
МАК-ТУР		2	2 (10%)		18	18 (90%)	20
АЛБ-ТУР		1		1	1	2 (66,7%)	3
МАК-СРП		1	1 (33,3%)		1	1 (50%)	2
МАК-АЛБ-ТУР	4	10	14 (87,5%)		2	2 (12,5%)	16
МАК-АЛБ-СРП					1	1 (100%)	1
МАК-АЛБ-БОС		1	1 (100%)				1
МАК-БОС	1		1 (100%)				1
Вкупно	16	29	45 (48,4%)	4	44	48 (51,6%)	93

⁵ Минатата година имаше многу повеќе повеќејазични основни училишта со само еден наставен јазик во централното училиште (71% од 75).

⁶ Постојат само три двојазични (македонски/албански) средни училишта кои имаат дисперзирани паралелки и во едно од нив двата наставни јазици се застапени во централното училиште, додека во две од нив учениците во централното училиште следат настава на еден јазик.

Дополнителната анализа на повеќејазичните основни училишта (Табела Ѓ.) укажува на тоа дека малку повеќе од половината од овие училишта не обезбедуваат настава на сите јазици во рамки на сите училишни години – тие функционираат како двојазични училишта само во првите школски години (на одделенско ниво) и продолжуваат како еднојазични училишта во остатокот од училишните години. Ова се однесува на речиси сите основни училишта со настава на македонски/турски јазик, како и на половината основни училишта со настава на македонски/албански јазик. Ова дополнително ја стеснува можноста за дневна интеракција меѓу наставниците и учениците од различните наставни јазици.⁷

Табела Е. Организација на образовниот процес во однос на зградите во повеќејазичните училишта (само централни згради за оние кои имаат подрачни единици/дисперзирани паралелки)

Наставни јазици во училиштето	Основни училишта			Средни училишта			Вкупно	
	2/3 згради	една зграда	вкупно	2/3 згради	една зграда	вкупно	2/3 згради	една зграда
МАК-АЛБ	12	37	49	5	14	19	17	51
МАК-ТУР	3	17	20	1	3	4	4	20
АЛБ-ТУР	1	2	3				1	2
МАК-СРП		2	2				0	2
МАК-АЛБ-ТУР	7	9	16	3	4	7	10	13
МАК-АЛБ-СРП	1		1				1	0
МАК-АЛБ-БОС		1	1				0	1
МАК-БОС		1	1				0	1
Вкупно	24 (26%)	69 (74%)	93	9 (30%)	21 (70%)	30	33	90

Кога станува збор за организацијата на просторот во наставниот процес во повеќејазичните училишта (Табела Е.), податоците покажуваат дека во мнозинството основни и средни училишта, учениците од сите наставни јазици учат во една зграда. Сеуште постојат повеќејазични училишта кои функционираат во повеќе од една зграда. Во 13 од вкупно 24 основни училишта и 4 од вкупно 9 средни училишта од овој тип, сите наставни јазици се застапени во сите училишни згради, додека во 4 (од 24) основни и 3 (од 9) средни училишта, учениците се поделени во различни згради зависно од наставниот јазик. Меѓу останатите повеќејазични училишта со 2/3 згради постојат варијации: во една/две згради учениците се „мешани“, додека во другата зграда/и сите ученици учат на ист јазик (на пр. МАК-АЛБ е во едната и само АЛБ во другата) или постои комбинација на јазици застапени во другата/ите зграда/ди (на пр. МАК-АЛБ во едната и АЛБ-ТУР во другата).

Кога се работи за временската организација на наставниот процес во повеќејазичните училишта (Табела Ж.), забележливо е дека во мнозинството основни училишта и дури повеќе во средните училишта, учениците посетуваат настава во две или три смени. Во 35 од 66 повеќејазични основни училишта и во 15 од 26 повеќејазични средни училишта со повеќе од една смена, учениците од сите наставни јазици учат во „мешани“ јазични смени, додека во

⁷ Податоците од истражувањето од претходната година покажаа дека кај 62% од вкупно 93 повеќејазични основни училишта, сите наставни јазици не беа застапени во сите училишни години.

само 15/5 од овие училишта (основни/средни) смените се дефинирани по јазична основа. Во останатите училишта една смена е хомогена и другата е „мешана“.

Табела Ж. Организација на образовниот процес во однос на смените во повеќејазичните училишта

Наставни јазици во училиштето	Основни училишта			Средни училишта			вкупно	
	2/3 смени	една смена	Вкупно	2/3 смени	една смена	Вкупно	2/3 смени	една смена
МАК-АЛБ	38	11	49	17	2	19	55	13
МАК-ТУР	10	10	20	3	1	4	13	11
АЛБ-ТУР	3		3			0	3	0
МАК-СРП	1	1	2			0	1	1
МАК-АЛБ-ТУР	12	4	16	6	1	7	18	5
МАК-АЛБ-СРП	1		1			0	1	0
МАК-АЛБ-БОС	1		1			0	1	0
МАК-БОС		1	1			0	0	1
<i>Вкупно</i>	66 <i>(71%)</i>	27 <i>(29%)</i>	93	26 <i>(87%)</i>	4 <i>(13%)</i>	30	92	31

Само 22 од 93 повеќејазични основни училишта и ниту едно еднојазично училиште овозможуваат учење на албанскиот јазик како избран предмет за ученици кои не следат настава на албански јазик. Вкупно 1635 ученици ја посетуваат оваа настава; 84% од нив се од македонски наставен јазик.

РЕЗУЛТАТИ

Електронското истражување се базира на споредби помеѓу училиштата со два/три јазика/ци на наставата и училиштата со еден наставен јазик, главно поделени во две категории: еднојазични училишта од хетерогени општини и еднојазични училишта од хомогени општини. Во секоја од овие категории, дополнителни споредби се направени меѓу основните и средните училишта.

Кога добиените резултати се однесуваат на состојба во повеќето училишта, тие се претставени во вид на проценти во графикони или табели; кога резултатите се однесуваат на ограничен број училишта, тие се прикажани како фреквенции во табели и/или во текстот.

Добиените резултати се групирани во четири секции кои имаат за цел да одговорат на следните три прашања:

1. Дали училиштата обезбедуваат услови за имплементација на ПМИО активностите?
2. Дали училиштата имплементирале ПМИО активности? Во кои области овие активности се поуспешно имплементирани?
3. Како училиштата го евалуираат импактот од реализираните ПМИО активности?

По направената анализа на податоците добиени од електронското истражување, резултатите укажуваа на тоа дека училиштата можеби презентирале заеднички активности кои всушност не се реализирале, или заради нејасното значење на видовите активности наведени во прашалникот или заради потребата да прикажат дека реализирале повеќе, главно за да ја манифестираат својата посветеност кон меѓуетничката интеграција во образованието. Со цел да се потврдат информациите за заедничките активности добиени од училиштата, тимот на експерти од ЦЧПРК во соработка со членови на МОН, посетија селектиран примерок училишта и разговараа за имплементирани активности со членовите на СИТ.

Примерокот за верификација се состоеше од следните 12 училишта, по две од секоја категорија основни и средни училишта:

	Основни училишта, општина (јазик)	Средни училишта, општина (јазик)
Еднојазични ХоО	Култура, Липково (А) Х.Т. Карпош, Ранковце (М)	Св. Климент Охридски, Охрид (М) Исмет Јашари, Липково (А)
Еднојазични ХеО	Вук Караџиќ, Куманово (М) Форина, Гостивар (А)	Сами Фрашери, Куманово (А) Јувче Тесличков, Велес (М)
Повеќејазични	Панајот Гиновски, о.Бутел, Скопје (МА) Кирил Пејчиновиќ, Теарце (МАТ)	Др. Ибрахим Темо, Струга (МАТ) Димитар Влахов, Скопје (МАТ)

Училиштата од примерокот за верификација беа посетени во септември 2016 година. За време на посетите, од СИТ-овите се бараше да ги опишат и приложат докази за реализираните активности со цел да му помогнат на проектниот тим да разбере што всушност било направено и како. Добиените резултати се прикажани во соодветните точки од извештајот и се означени со жолто (како што е направено овде).

Обезбедување услови за имплементација на ПМИО активностите

Училишни тимови за интеграција

Само 12 училишта (основни училишта: 1МТ+5М+2А; средни училишта: 1МА+1М+1А+1МАТ) одговориле дека немаат формирано Училишен тим за интеграција (СИТ), но сепак половината од нив имале или поединци или членови на стручната служба кои ја координирале имплементацијата на ПМИО активностите.

Табела 1.1. ПМИО активности имплементирани од СИТ (од училиштата со формиран СИТ)

	Основни училишта			Средни училишта			Вкупно (403)
	еднојаз. ХоО (вкупно 80)	еднојаз. ХеО (вкупно 147)	повеќе- јаз. (вкупно 92)	еднојаз. ХоО (вкупно 42)	еднојаз. ХеО (вкупно 14)	повеќе- јаз. (вкупно 28)	
Учество во обуки на ниво на училиште	78 (97,5%)	140 (95,2%)	84 (91,3%)	36 (85,7%)	14 (100%)	28 (100%)	380 (94,3%)
Потготовка на акциони планови за интегрирање МИО активности во Годишната програма на училиштето	75 (93,8%)	129 (87,7%)	83 (90,2%)	34 (80,9%)	10 (71,4%)	24 (85,7%)	355 (88,1%)
Координирање и мониторирање на спроведување на планираните активности	75 (93,8%)	115 (78,2%)	78 (84,8%)	33 (78,6%)	10 (71,4%)	23 (82,1%)	334 (82,9%)
Координирање и организирање активности за континуиран професионален развој на вработените во училиштето	42 (52,5%)	73 (49,6%)	45 (48,9%)	20 (47,6%)	4 (28,6%)	12 (42,8%)	196 (48,6%)
Спроведување самоevaluација на училиштето за реализација на активностите	52 (65%)	94 (63,9%)	61 (66,3%)	23 (54,8%)	9 (64,3%)	18 (64,3%)	257 (63,8%)
Планирање МИО активности	75 (93,8%)	123 (83,7%)	80 (86,9%)	32 (76,2%)	11 (78,6%)	25 (89,3%)	346 (85,8%)
Координирање и учество во активностите со партнер училиштето/тата	53 (66,3%)	105 (71,4%)	61 (66,3%)	27 (64,3%)	7 (50%)	17 (60,7%)	270 (67%)
Иницирање и координирање активности за вклучување родители во активностите	59 (73,8%)	94 (63,9%)	73 (79,3%)	26 (61,9%)	6 (42,8%)	15 (53,6%)	273 (67,7%)
Обезбедување комуникација и соработка со релевантните засегнати страни во општината и/или БРО	42 (52,5%)	80 (54,4%)	50 (54,3%)	22 (52,4%)	5 (35,7%)	15 (53,6%)	214 (53,1%)
Реализација на активности во соработка со Училишниот одбор	33 (41,3%)	69 (46,9%)	50 (54,3%)	19 (45,2%)	5 (35,7%)	14 (50%)	190 (47,1%)
Вкупно	584	1.022	665	272	81	191	2.815

На прашањето кои ПМИО активности биле имплементирани од постоечкиот СИТ (Табела 1.1.), речиси сите училишта одговориле дека тие учествувале во обука на училишно ниво и поголемото мнозинство од училиштата (над 80%) одговориле дека тие биле вклучени во

интегрирање на ПМИО активностите во Годишната програма на училиштето, планирањето на овие активности и координирањето и мониторирањето на нивната имплементација. Во најмалку училишта (малку под 50%), СИТ-овие се занимавале со заедничките професионални активности и соработувале со Училишниот одбор во однос на ПМИО активностите.

Обука за МИО активности

Табела 1.2.1.

Училишта учесници во обуки за МИО активности во последните 4/5 години

	Основни училишта (ОУ)	Средни училишта (СУ)
Еднојазични ХоО	78 (92,9%)	41 (93,2%)
Еднојазични ХеО	139 (92,7%)	13 (92,9%)
Повеќејазични	84 (90,3)	28 (93,3%)

Според податоците прикажани во Табела 1.2.1., речиси сите училишта (преку свои претставници) учествувале во најмалку една МИО обука во последните 4/5 години. Единаесет повеќејазични училишта (9 ОУ+2 СУ) и 21 еднојазично училиште (17 ОУ+4 СУ) не биле вклучени во обуки, главно затоа што (како што велат тие) не биле информирани за можностите за обука. Само осум од нив (3 повеќејаз. + 5 еднојаз.) велат дека не им треба обука, а меѓу остатокот од нив повеќето изјавуваат дека сите вработени во училиштето треба да поминат обука (7 повеќејаз. + 10 еднојаз.) и помалку од нив (1 повеќејаз. + 6 еднојаз.) веруваат дека обуката е потребна само за заинтересираните наставници.

Табела 1.2.2. Етничка припадност на учесниците во ПМИО обуките (број на учесници од секоја етничка група следено од број на училишта од кои доаѓаат)

			МАК	АЛБ	ТУР	СРБ	РОМ	ВЛА	БОШ	други	вкупно
Основни училишта	едно-јаз. ХоО	вработени	1.608	0	150	0	0	0	0	0	1.758
		училишта	70	3	8	0	0	2	2	0	85
	едно-јаз. ХеО	вработени	2.394	0	445	43	0	0	0	0	2.882
		училишта	108	20	41	12	3	7	2	7	200
	повеќе-јаз.	вработени	1.285	10	759	164	0	0	3	0	2.221
		училишта	77	7	60	37	2	4	10	0	197
Средни училишта	едно-јаз. ХоО	вработени	1.109	0	40	0	0	0	0	0	1.149
		училишта	39	4	2	3	0	4	1	1	54
	едно-јаз. ХеО	вработени	408	0	27	0	0	0	0	0	435
		училишта	39	4	2	3	0	4	1	1	54
	повеќе-јаз.	вработени	812	0	573	52	0	0	0	0	1.437
		училишта	27	3	23	10	1	0	0	0	64
вкупно		вработени	7.616	1.994	10	259	0	0	3	0	9.882
		училишта	360	136	41	65	6	21	16	9	654
%	Од вработените		77,1	20,2	0,1	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	100
	Од училиштата		55,0	20,8	6,3	9,9	0,9	3,2	2,4	1,4	100

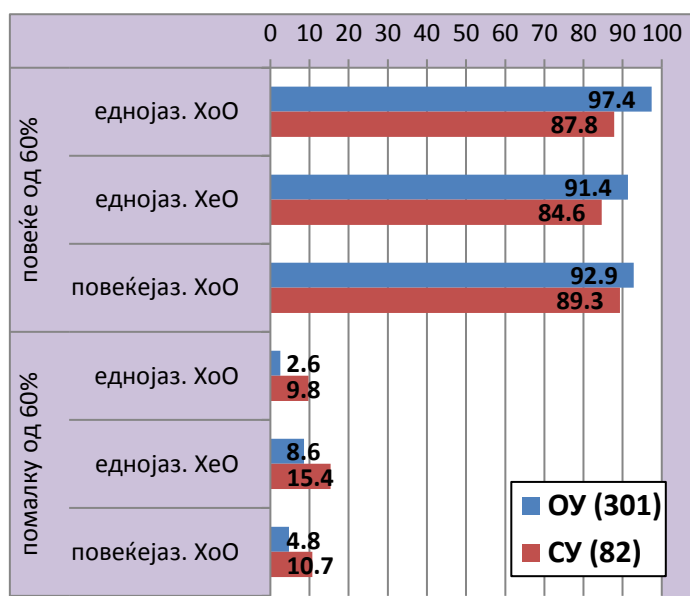
Според училиштата, вкупно 9.882 учесници учествувале во обуките за ПМИО. Според очекуваното, поголемото мнозинство учесници (82%) се наставници и останатите се: членови на стручната служба (548), членови на училишниот менаџмент (459) и членови на Училишниот одбор (773). 69,4% од учениците на обуките се од основни училишта и 30,6% од средни

училишта. 63% од нив работат во еднојазични училишта и 37% во повеќејазични училишта. Меѓу нив, женските учесници се далеку позастапени (68%) од машките учесници (32%). Застапеноста на жените е уште повисока кај учесниците од основни училишта (71%), отколку кај учесниците од средни училишта (62%).

Етничката припадност на учесниците на обуките е детално прикажано во Табела 1.2.2. Накратко, 77% од учесниците се етнички Македонци од 55% од училиштата кои учествувале и 20% се етнички Албанци од 21% од вклучените училишта. Односот помеѓу учесниците од овие две етнички групи не одговара на нивниот целовкупен однос меѓу вработените во училиштата.

Графиконот 1.2. укажува на тоа дека поголемото мнозинство училишта (малку повеќе меѓу основните отколку кај средните училишта) МИО обуките ги сметаат за корисни за повеќе од 60% од нивните вработени. Со други зборови, обуките придонеле за тоа мнозинството од вработените во училиштата подобро да ја разберат и прифатат потребата од меѓуетничка интеграција во образованието.

Графикон 1.2.

Корисност на МИО обуката за вработените во училиштето (од училишта со обучени вработени)

Од 301 основно училиште кое учествувало во ПМИО обуките, само 26% (18 повеќејаз.+59 еднојаз.) веруваат дека на нивните вработени не им треба дополнителна обука. Истото мислење го делат 41% од средните училишта (25 повеќејаз.+9 еднојаз.). Сепак, мнозинството училишта (повеќе основни, отколку средни) тврдат дека на нивните нововработени и/или заинтересирани наставници би им требала дополнителна обука.

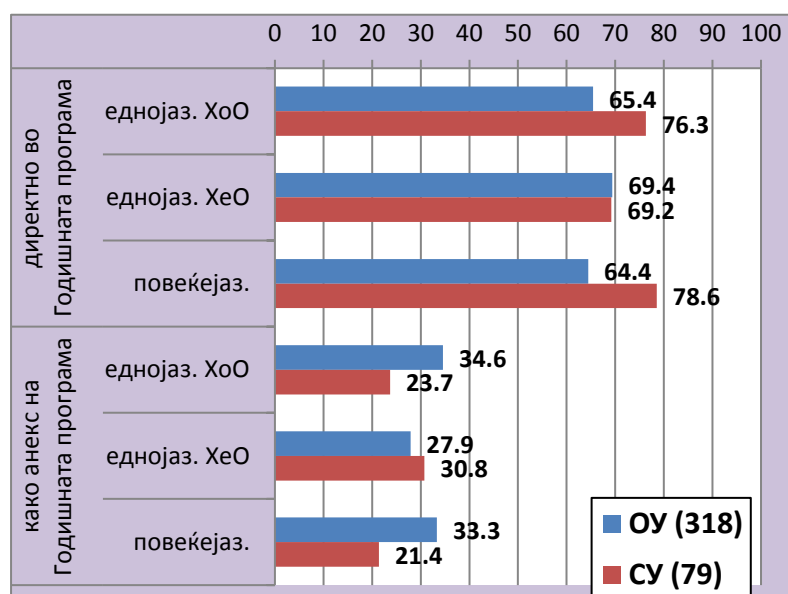
Училишни документи

Помеѓу 89-95% од училиштата изјавиле дека нивната мисија/визија е прилагодена за да ја рефлектира посветеноста на училиштето кон меѓуетничката интеграција во образованието. Меѓутоа, како што покажува Табелата 1.3., прегледот на конкретните мисии и визији на училиштата укажува на тоа дека овие проценти се помали, но сепак потврдува дека мнозинството училишта од сите категории ја прикажале својата посветеност кон МИО активностите во своите мисии/визији.

Табела 1.3.
Училишта кои ја адаптирале својата визија/мисија за да ја рефлектираат својата посветеност кон МИО активностите

	Основни училишта	Средни училишта
Еднојазични ХоО	57 (67,9%)	33 (75%)
Еднојазични ХеО	99 (66%)	9 (64,3%)
Повеќејазични	61 (65,6%)	20 (66,7%)

Речиси сите училишта (97% од еднојазичните и 97% од повеќејазичните основни училишта; 88% од еднојазичните и 93% повеќејазичните средни училишта) изјавиле дека во своите Годишни училишни планови вклучиле ПМИО активности. Графикон 1.3. покажува дека повеќето од овие училишта ги инкорпорирале ПМИО активностите директно во плановите, додека остатокот од нив изготвиле официјален анекс на плановите. Директната инклузија на ПМИО активностите во Годишните училишни планови е почеста кај средните, отколку кај основните училишта.

Графикон 1.3.

Како ПМИО активностите се вклучени во Годишните програми на училиштето (од училишта кои ги вклучиле ПМИО активностите)

Училишни одбори

Мнозинството од повеќејазичните училишта (74,2% од основните училишта и 76,7% од средните училишта) во своите Училишни одбори имаат членови од сите застапени јазични заедници. Се претпоставува дека Училишните одбори во овие училишта се посензитивни кон потребата за активности за меѓуетничка интеграција, отколку што се одборите во повеќејазичните училишта, кои всушност функционираат како еднојазични тела.

Интересно е да се напомене дека како членови во Училишните одбори, мажите учествуваат повеќе отколку жените (76% наспроти 24%). Овој однос е 75%:25% во основните училишта и 77%:23% во средните училишта. Сепак, односот во рамки на сите повеќејазични училишта е многу помалку во полза на машките членови (60%:40%) и уште помалку (52%:48%) кај еднојазичните училишта, главно затоа што еднојазичните основни училишта од хомогени општини се исклучок (54% од членовите се жени).

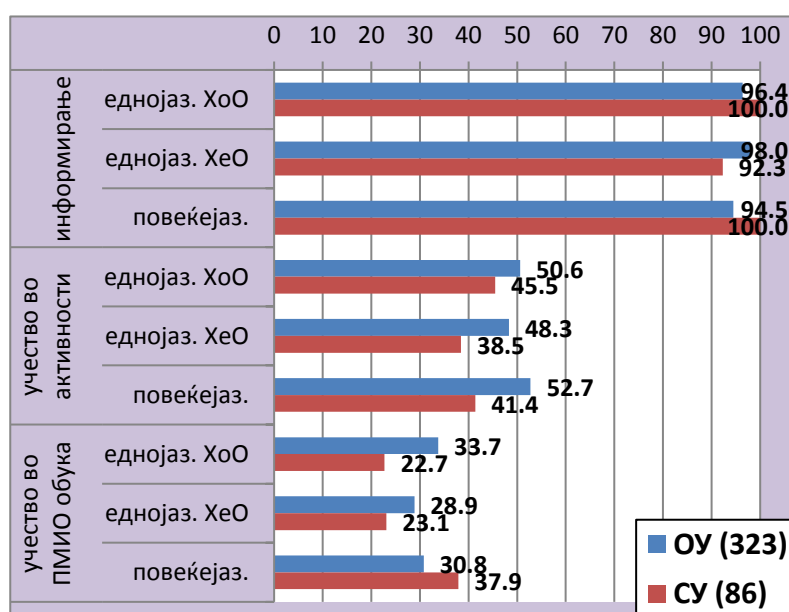
Податоците од Табела 1.4. покажуваат дека просечната застапеност на етнички Албанци во одборите (25%) е пониска од делот ученици кои учат на албански јазик во рамки на вкупниот

број ученици (околу 30%), додека просечната застапеност на етнички Турци (3%), го рефлектира делот на ученици кои учат на турски јазик. Според тоа, вкупната застапеност на сите други етничкостите вклучувајќи ги и Македонците, е малку повисока отколку делот на ученици кои учат на македонски јазик.

Табела 1.4. Етничка припадност на членовите на Училишните одбори

	Основни училишта			Средни училишта			Вкупно
	еднојаз. ХоО	еднојаз. ХеО	повеќе-јаз.	еднојаз. ХоО	еднојаз. ХеО	повеќе-јаз.	
МАК	754	948	439	454	104	212	2.911
АЛБ	153	420	288	35	46	103	1.045
ТУР	1	26	79	3	1	22	132
РОМ	6	9	6	1			22
СРБ	4	23	12	2	4	6	51
ВЛА	0	1	2	6			9
БОШ	0	6	17	1			24
други	0	23	5	5		2	35
Вкупно	918	1.456	848	507	155	345	4.229

На прашањето дали членовите на Училишните одбори се запознаени со ПМИО активностите, речиси сите училишта (99% од еднојазичните училишта и 98% од повеќејазичните училишта) дале потврден одговор. Резултатите во Графикон 1.4. укажуваат на тоа дека во речиси сите случаи нивните Училишни одбори се информирани за ПМИО активностите. Покрај тоа, постојат членови на Училишните одбори кои за ПМИО дознале преку учество во активностите или обуките. Повеќе од основните отколку средните училишта, напоменуваат дека нивните членови на одборите учествувале во ПМИО активности.

Графикон 1.4.

Како Училишните одбори се информирани за ПМИО активностите (проценти од училишта кои доставиле информација до нивните одбори)

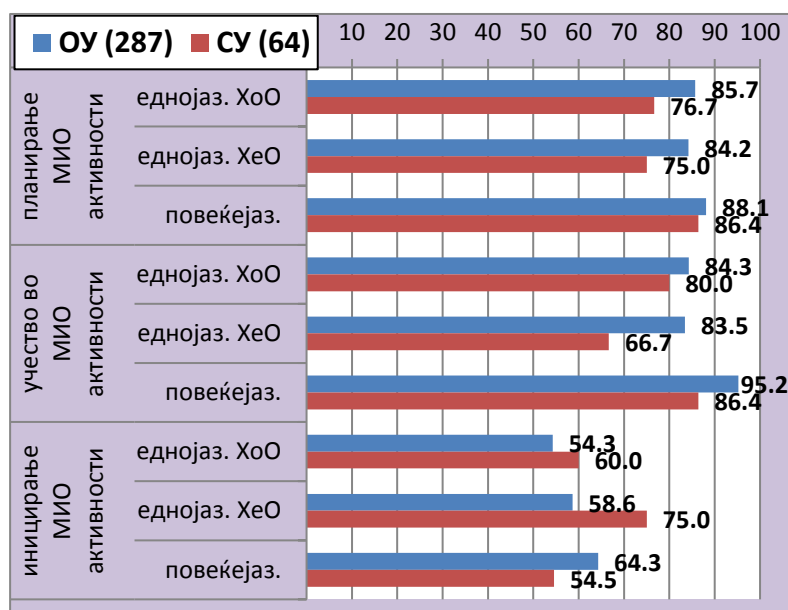
Совет на родители

Од 10.259 родители кои учествуваат во Советот на родители, 53% се мажи и 47% се жени. Разликата во полза на мажите е помала во основните училишта (52%-48%), отколку во средните училишта (56%-44%). Само во еднојазичните училишта разликата е малку во корист на жените (49% машки/51% женски) заради половата композиција на одборите во еднојазичните училишта лоцирани во хомогени општини, додека во повеќејазичните училишта застапеноста на мажите е највисока (61% во споредба со 39% за жените).

Табела 1.5. Етничка припадност на членовите на Советот на родители

	Основни училишта			Средни училишта			Вкупно
	еднојаз. ХоО	еднојаз. ХеО	повеќејаз.	еднојаз. ХоО	еднојаз. ХеО	повеќејаз.	
МАК	1.833	2.548	1.300	420	177	386	6.664
АЛБ	283	975	950	13	47	295	2.563
ТУР	13	87	283	7	2	44	436
РОМ	30	163	38	6	2	10	249
СРБ	8	55	24	1	10	6	104
ВЛА	2	6	8	3	0	0	19
БОШ	8	15	65	1	1	8	98
други	2	84	32	5	0	3	126
Машки	922	2.053	1.647	237	115	462	5.436
Женски	1.257	1.880	1.053	219	124	290	4.823
Вкупно	2.179	3.933	2.700	456	239	752	10.259

Податоците од Табела 1.5. покажуваат дека вкупниот процент на родители етнички Албанци (25%) е под делот на ученици на албански јазик во вкупниот број ученици, додека делот на родители етнички Македонци е повисок (65%) од учеството на ученици на македонски јазик,

особено ако се земе предвид дека повеќето ученици од етничките малцинства учат на македонски јазик.

Графикон 1.5.

Како членовите на Советот на родители се вклучени во ПМИО активностите (од

училишта кои Советот на родители го вклучиле во ПМИО активности)

Дури повеќето од повеќејазичните училишта (89% од основните и 93% од средните училишта) имаат Совет на родители со членови од сите јазични заедници застапени во училиштето. Висок

процент од училиштата (88% од основните и 73% од средните) успеале да обезбедат соработка со Советот на родители за ПМИО активностите. Како што е прикажано во Графиконот 1.5., повеќето од повеќејазичните училишта вклучиле членови на Советите во планирањето и учеството во МИО активности, отколку во иницирањето на овој вид активности. Иницирањето активности било и помалку застапена форма на соработка со родителите во сите еднојазични училишта, освен во средните училишта од хетерогени општини.

Партнерства

Вкупниот број училишта кои воспоставиле партнерство со друго/ги училиште/та достигнува 78% (од вкупниот број 415 училишта). Табела 1.6.1. покажува дека највисокиот процент училишта со воспоставено/ни партнерство/ва припаѓаат на категоријата еднојазични училишта лоцирани во хетерогени општини, што целосно кореспондира со потребите и можностите. Истовремено, повеќејазичните училишта (кои најчесто можат самостојно да ги имплементираат ПМИО активностите) на еднојазичните училишта им служат како погодна можност за партнерство/ва (повеќе кај основните, отколку кај средните училишта). Споредено со податоците од истражувањето од 2014/15 година, процентот на училишта кои воспоставиле партнерства е зголемен, особено меѓу еднојазичните основни училишта од хомогени општини (од 70% на 80%) и еднојазичните средни училишта од хетерогени општини (од 75% на 86%).

Табела 1.6.1.

Училишта кои воспоставиле партнерство со друго/ги училиште/та во рамки на ПМИО

	Основни училишта	Средни училишта
Еднојазични ХоО	67 (79,8%)	29 (65,9%)
Еднојазични ХеО	129 (86%)	12 (85,7%)
Повеќејазични	71 (76,3%)	16 (53,5%)

Постојат училишта кои воспоставиле повеќе од едно партнерство. Тоа се гледа кога податоците од Табела 1.6.2. ќе се споредат со податоците од Табела 1.6.1.: од вклучувањето на 267 основни училишта се воспоставени вкупно 364 партнерства, а од учеството на 57 средни училишта се воспоставени 81 партнерство. Кај основните училишта, највисокиот удел во вкупниот број партнерства им припаѓа на еднојазичните училишта од хетерогени општини, додека кај средните училишта, еднојазичните училишта од хетерогени општини учествуваат со најмал дел (Табела 1.6.2.). Ова повеќе или помалку ја рефлектира постоечката дистрибуција на училишта во рамки на вкупниот примерок.

Табела 1.6.2.

Партнерства воспоставени во рамки на ПМИО

	Меѓу основни училишта	Меѓу средни училишта
Еднојазични ХоО	76 (20,9%)	31 (38,3%)
Еднојазични ХеО	163 (44,8%)	23 (28,4%)
Повеќејазични	125 (34,3%)	27 (33,3%)

Натамошната анализа на бројот на воспоставени партнерства води до резултатите претставени во Табела 1.6.3. Тоа значи дека повеќе од половината од сите училишта во земјата (57,1%)

воспоставиле партнерски релации со само едно училиште, но сепак постои значителен дел училишта (повеќе меѓу основните отколку кај средните) кои имаат 3-5 партнерства (5% од сите училишта). Интересно е што тие партнерства најчесто вклучуваат повеќејазични училишта, кои најчесто немаат потреба од партнерство за имплементација на заеднички активности.

Табела 1.6.3. Училишта со воспоставени партнерства наспроти бројот воспоставени партнерства

		Основни училишта (327)	% од дадена категорија училишта	Средни училишта (88)	% од дадена категорија училишта	Вкупен број училишта со партнерство
со 1	еднојаз. ХоО	59	70,2	27	61,4	237
	еднојаз. ХеО	99	66,0	7	50,0	
	повеќејаз.	36	38,7	9	30,0	
со 2	еднојаз. ХоО	7	8,3	2	4,5	66
	еднојаз. ХеО	28	18,7	3	21,4	
	повеќејаз.	22	23,7	4	13,3	
со 3-5	еднојаз. ХоО	1	1,2			21
	еднојаз. ХеО	2	1,3	2	14,3	
	повеќејаз.	13	14,0	3	10,0	

Табелата 1.6.4 дава опис на училиштата кои останале без партнерство, во однос на нивните наставни јазици. Всушност, на 22 основни и 14 средни повеќејазични училишта не им требаат партнерства за имплементација на заеднички МИО активности. Меѓутоа, 38-те основни и 17-те средни еднојазични училишта не можат да спроведат заеднички активности без склучување партнерство со училиште со друг наставен јазик. Повеќето од нив се училишта со македонски наставен јазик; постојат само четири основни и едно средно еднојазично училиште кои не воспоставиле партнерство.

Табела 1.6.4.
Училишта без партнерство

		Основни училишта	Средни училишта
Еднојазични ХоО	МАК	16	14
	АЛБ	1	1
Еднојазични ХеО	МАК	18	2
	АЛБ	3	
Повеќејазични	МАК-АЛБ	9	7
	МАК-ТУР	6	3
	МАК-АЛБ-ТУР	6	4
	МАК-АЛБ-СРП	1	

Главните причини зошто училиштата не влегуваат во партнерство/ва варираат од една до друга категорија училишта (Табела 1.6.5). За речиси сите средни повеќејазични училишта и за поголемото мнозинство основни повеќејазични училишта тоа е фактот дека на нив не им треба партнерство за да имплементираат ПМИО активности. Околу половина од еднојазичните основни училишта од хетерогени општини сметаат дека физичката одалеченост од потенцијалните партнери е главната бариера, додека половина од другите категории училишта ги обвинуваат потенцијалните партнер училишта за недостиг на добра волја за соработка.

Другата половина еднојазичните средни училишта од хетерогени општини укажуваат на недостатокот на време како главна пречка. Резултатите покажуваат дека финансиската поддршка (и за училиштата и за наставниците) е спомната како главен фактор од незначителен процент училишта.

Табела 1.6.5. Причини за отсуство на партнерство (училишта без партнерство)

	Основни училишта			Средни училишта			Вкупно (91)
	еднојаз. ХоО (17 вкупно)	еднојаз. ХеО (21 вкупно)	повеќе- јаз. (22 вкупно)	еднојаз. ХоО (15 вкупно)	еднојаз. ХеО (2 вкупно)	повеќе- јаз. (14 вкупно)	
недостаток на волја за соработка меѓу потенцијалните партнер училишта	10 (58,8%)	6 (28,6%)	3 (13,6%)	7 (46,7%)	1 (50%)	1 (7,1%)	28 (30,8%)
недостаток од време за соработка со партнер училиште		2 (9,5%)		1 (6,7%)	1 (50%)		4 (4,4%)
недостаток на финансиска поддршка за соработка	1 (5,9%)	3 (14,3%)		3 (20%)			7 (7,7%)
недостаток на финансиски стимул за наставниците	1 (5,9%)		2 (9,1%)	1 (6,7%)			4 (4,4%)
просторна одалеченост од потенцијалните партнер училишта	5 (29,4%)	10 (47,6%)		3 (20%)			18 (19,8%)
повеќејазично – нема потреба од партнерство со друго училиште			17 (77,3%)			13 (92,9%)	30 (33%)

Имплементација на МИО активностите во училиштата-општо

Табела 2.1.1.
Училишта кои имплементирале МИО активности во партнерство (учебна 2015/2016 година)

		Основни училишта	Средни училишта
Од сите училишта	Еднојазични ХоО	56 (66,7%)	16 (36,4%)
	Еднојазични ХеО	102 (68%)	8 (57,1%)
	Повеќејазични	54 (58,1%)	12 (40%)
Од училишта со партнерство/ва	Еднојазични ХоО	56 (83,6%)	16 (55,2%)
	Еднојазични ХеО	102 (79,1%)	8 (66,7%)
	Повеќејазични	54 (76,1%)	12 (75%)

Првиот дел од Табелата 2.1.1. (од сите училишта) демонстрира дека поголем дел од основните, отколку од средните училишта успеале да имплементираат заеднички МИО активности со нивното/ните партнер училиште/та во училишната 2015/2016 година. Истиот заклучок произлезе од податоците добиени од истражувањето во 2014/15 година, но вкрстената споредба на годините покажува тенденција на намалување на вклученоста на

училиштата во имплементацијата на заеднички активности со партнер училиште/та. Кај основните училишта ова особено се однесува на повеќејазичните училишта (претходните 73% паднале на моменталните 58%) и еднојазичните училишта од хетерогени општини (од 80% на 68%); кај средните училишта намалувањето е највидливо за еднојазичните училишта од хетерогени општини (од 54% на 36%).

Вториот дел на Табелата 2.1.1. (од училишта со партнерство/ва) покажува дека сеуште постојат многу воспоставени партнерства, особено меѓу средни училишта кои не профункционирале. Иако во 2015/16 година постојат повеќе воспоставени партнерства споредено со претходната година, дефинитивно постојат и такви кои се помалку функционални. Процентите на основни училишта со воспоставени партнерства кои имплементирале заеднички активности, паднале за 9-24% (биле 93% за еднојазичните училишта и 100% за повеќејазичните училишта); за средните училишта значајниот пад се однесува на еднојазичните училишта во хомогени општини (од 85% на 55%) и повеќејазичните училишта (од 93% на 75%).

Табела 2.1.2. Причини за отсуство на активно партнерство (училишта со воспоставено/ни партнерство/ва, но без имплементација на заеднички активности во сите или некои партнерства)

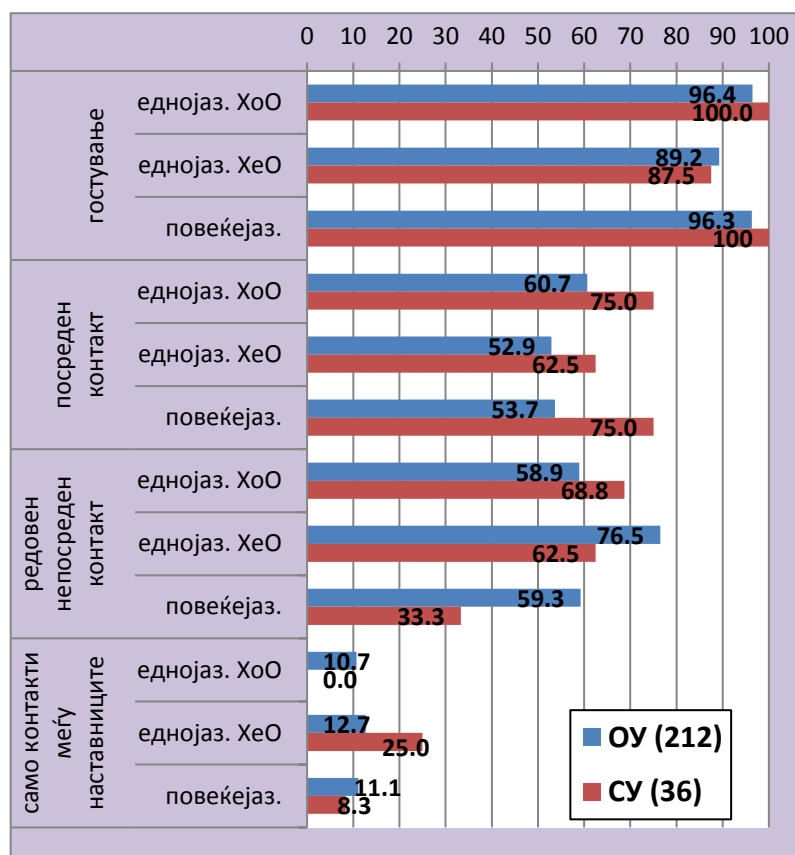
	Основни училишта			Средни училишта			Вкупно (114)
	еднојаз. ХоО (15 вкупно)	еднојаз. ХеО (38 вкупно)	повеќе- јаз. (30 вкупно)	еднојаз. ХоО (14 вкупно)	еднојаз. ХеО (7 вкупно)	повеќе- јаз. (10 вкупно)	
недостаток на волја кај наставниците за вклучување во заеднички активности		2 (5,3%)		1 (7,1%)			3 (2,6%)
недостаток на волја за соработка кај партнер училиштето/та	2 (13,3%)	7 (18,4%)	2 (6,7%)	1 (7,1%)	1 (14,3%)		13 (11,4%)
недостаток од време за соработка со партнер училиште	3 (20%)	6 (15,8%)	3 (10%)	1 (7,1%)	1 (14,3%)	1 (10%)	15 (13,2%)
недостаток на финансиска поддршка за соработка	7 (46,7%)	21 (55,3%)	20 (66,7%)	10 (71,4%)	4 (57,1%)	8 (80%)	70 (61,4%)
недостаток на финансиски стимул за наставниците	2 (13,3%)	2 (5,3%)	5 (16,7%)	1 (7,1%)	1 (14,3%)	1 (10%)	12 (10,5%)
несоодветен избор на партнер училиште	1 (6,7%)						1 (0,9%)

На прашањето зошто не имплементирале ПМИО активности со партнер училиштето/тата (Табела 2.1.2.), повеќето од училиштата (вклучувајќи основни и средни, како и еднојазични и повеќејазични училишта) одговориле дека тоа се должи на недостаток на финансиска поддршка за соработка. Само неколку еднојазични училишта се осмелија да признаат дека главната причина е недостаток на волја кај нивните наставници за имплементација на заеднички активности.

Графиконот 2.1. илустрира како училиштата со функционални партнерства ја ефектуирале нивната соработка со партнер училиштето/тата. Претставените резултати укажуваат на тоа дека речиси сите училишта од сите три категории (и основни и средни) го/ги посетиле своето/ите партнер училиште/та и најмалку од нив својата соработка ја редуцирале само на контакти меѓу

наставниците. Истовремено, индиректните контакти преку електронски уреди се јавуваат како прилично честа форма на соработка, особено меѓу средните училишта. Исто така, редовните средби се чини се најчести меѓу еднојазичните основни училишта од хетерогени општини и најмалку застапени меѓу повеќејазичните средни училишта.

Графикон 2.1.

Различни форми на соработка меѓу партнер училишта (од училишта со активно/ни партнерство/ва)

Табела 2.1.3. Релации меѓу воспоставеното/ните партнерство/ва, имплементирани МИО активности и имплементирани заеднички ученички активности за време на училишната 2015/16 година

Училишта со воспоставено партнерство				Училишта кои имплементирале МИО активности во партнерство				Училишта кои имплементирале заеднички ученички активности			
	вкупно	едно	две-три		вкупно	едно	две-три		вкупно	едно	две-три
ДА	324	238	86	ДА	248	182	66	ДА	243	179	64
				НЕ	76	56	20	ДА	19	0	19
НЕ	91	55	36					НЕ	57	56	1
				ДА	35	0	35	НЕ	56	55	1
вкупно	415	293	122		324	238	86		415	293	122
ДА	324	238	86		248	182	66		297	179	118
НЕ	91	55	36		76	56	20		62	114	4

Табелата 2.1.3. содржи резиме на податоци кои ја илустрираат генералната состојба која се однесува на имплементацијата на МИО активностите на училишно ниво. Тоа покажува дека постојат училишта кои не формирале партнерства и такви кои не имплементирале ПМИО активности во партнерство, иако истите имале воспоставено партнерство/ва, но самостојно спровеле заеднички активности со „мешани“ групи ученици. Ова е можно да се случи во повеќејазични училишта и понекогаш во еднојазични училишта со значителни присуство на ученици од етничките малцинства. Натомошната анализа на добиените податоци открива дека 87% од училиштата со партнерство/ва спровеле ПМИО активности во претходните години (споредено со 76,5% за последната 2015/16 училишна година). Дополнителни 34 училишта без партнерство во последната училишна година, имале функционално/ни партнерство/ва во претходните години и дополнителни 67 училишта кои не имплементирале ПМИО активности за време на тековната школска година, тоа го направиле преку функционално/ни партнерство/ва во претходните училишни години. 93% од училиштата кои немале функционално/ни партнерство/ва за време на тековната година, изјавиле дека ќе го направат функционално во текот на следната училишна година.

Имплементација на заеднички активности со ученици

Според податоците од Табела 3.1.1., заеднички ученички активности имало повеќе во основните, отколку во средните училишта. Всушност, кај основните училишта тие биле имплементирани главно во училишта лоцирани во хетерогени општини (и во еднојазични и во повеќејазични), додека кај средните училишта тие биле најзастапени во повеќејазичните училишта.

Табела 3.1.1.
Училишта кои имплементирале заеднички активности со „мешани“ групи ученици (од сите училишта)

	Основни училишта	Средни училишта
Еднојазични ХоО	53 (16,2%)	16 (18,2%)
Еднојазични ХеО	102 (31,2%)	8 (9,1%)
Повеќејазични	91 (27,8%)	27 (30,7%)

Табелата 3.1.2. покажува дека повеќето од заедничките активности со „мешани“ групи ученици биле имплементирани во партнерство/ва, отколку во рамки на самите училишта. Оваа разлика е повидлива кај основните отколку кај средните училишта. Сепак, кај повеќејазичните училишта, повеќето од заедничките активности ги вклучувале само нивните сопствени ученици кои учат на различни наставни јазици.

		Основни училишта (246)	Средни училишта (51)
во партнерство	еднојаз. ХоО	53 (21,5%)	16 (31,4%)
	еднојаз. ХеО	102 (41,5%)	8 (15,7%)
	повеќејаз.	13 (5,3%)	0

Табела 3.1.2.
Како заедничките ученички

во рамки на училиштето	повеќејаз.	51 (20,7%)	19 (37,3%)
на двата начина	повеќејаз.	27 (11,0%)	8 (15,7%)

активности беа имплементирани (од основни/средни училишта кои имплементирале заеднички активности)

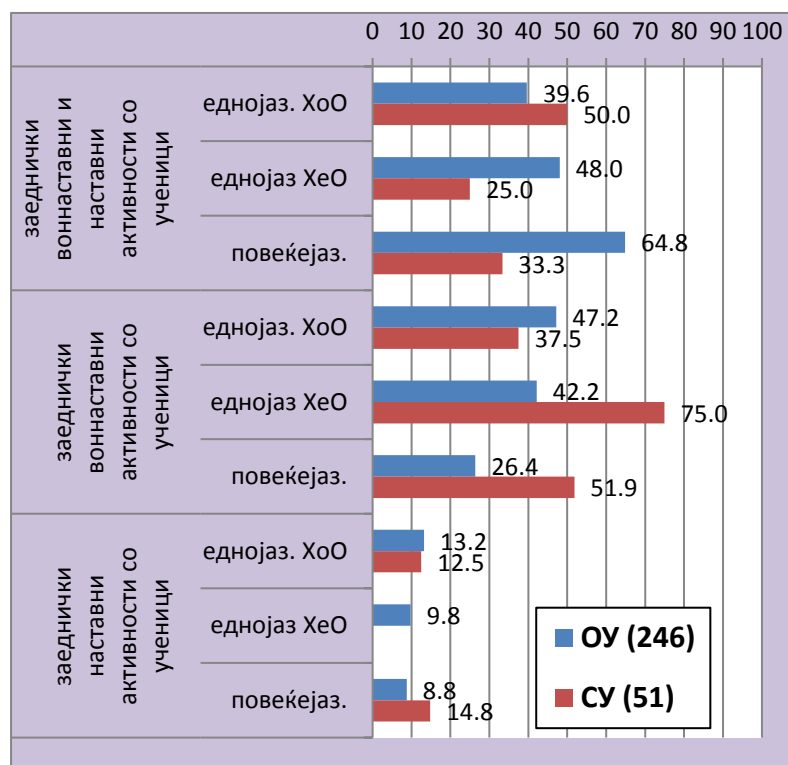
На прашањето дали имплементираните заеднички активности со ученици во/од нивното училиште ги задоволуваат барањата за работа со јазично балансиран групи, мнозинството од еднојазичните училишта (меѓу 66%-75%) и помалку од повеќејазичните училишта (53% од основните и 44% од средните) одговориле дека нивните заеднички активности биле имплементирани согласно барањата. Повеќето од другите училишта велат дека поголем дел од нивните заеднички активности биле согласно критериумите и само 5 еднојазични и 13 повеќејазични училишта изјавиле дека само помал дел од нивните заеднички активности отстапиле од критериумите. Само 4 повеќејазични училишта (2 ОУ + 2 СУ) признаа дека речиси сите заеднички активности со нивните ученици биле изведувани во јазично небалансирани групи.

Табела 3.1.3. Причини за отсуство на заеднички ученички активности (училишта без имплементација на овие активности)

	Основни училишта			Средни училишта			Вкупно (118)
	еднојаз. ХоО (31 вкупно)	еднојаз. ХеО (48 вкупно)	повеќејаз. (2 вкупно)	еднојаз. ХоО (28 вкупно)	еднојаз. ХеО (6 вкупно)	повеќејаз. (3 вкупно)	
Недостаток на волја за соработка кај партнер училиштето/тата	12 (38,7%)	11 (22,9%)		10 (35,7%)	1 (16,7%)	1 (33,3%)	35 (29,7%)
Недостаток на волја кај наставниците за реализација на заеднички активности		2 (4,2%)	1 (50%)	1 (3,6%)			4 (3,4%)
Недостаток од време за соработка со партнер училиште	4 (12,9%)	4 (8,3%)		3 (10,7%)	3 (50%)		14 (11,9%)
Недостаток на финансиска поддршка за реализација на заеднички активности	7 (22,6%)	20 (41,7%)		10 (35,7%)	1 (16,7%)	1 (33,3%)	39 (33,1%)
Недостаток на финансиски стимул за наставниците	3 (9,7%)	1 (2,1%)	1 (50%)	1 (3,6%)	1 (16,7%)		7 (5,9%)
Несоодветен избор на партнер училиште						1 (33,3%)	1 (0,8%)
Физичка оддалеченост со партнер училиштата	5 (16,1%)	10 (20,8%)		3 (10,7%)			18 (15,3%)

Како што покажува Табелата 3.1.3., причините за отсуство на заеднички активности со „мешани“ групи ученици се разликуваат од една категорија училишта до друга. Само две од наброените причини се наведени од најголем број училишта, во рамки на три различни категории училишта, и двете се надворешни: едната е недостаток на волја за соработка кај

партнер училиштето и другата е недостаток на финансиска поддршка за имплементација на заеднички активности.

Графикон 3.1.

Видови заеднички ученички активности имплементирани во партнерство и/или во рамки на училиштето (од вкупниот број активности во соодветната училишна категорија)

Резултатите од Графикон 3.1. откриваат дека воннаставните активности со ученици од различни наставни јазици биле попосакувани од наставните, но половина од основните училишта кои имплементирале заеднички активности изјавиле дека вклучиле и воннаставни и наставни активности. Истовремено, половината од нивните колеги од средните училишта биле фокусирани само на воннаставни активности.

Заеднички воннаставни активности со ученици

Табела 3.2.1. Видови заеднички воннаставни активности со ученици, имплементирани во партнерство и/или во рамки на училиштето (од училишта кои имплементирале заеднички активности)

	Основни училишта			Средни училишта			Вкупно (266)
	еднојаз. ХоО (46 вкупно)	еднојаз. ХеО (92 вкупно)	повеќе- јаз. (83 вкупно)	еднојаз. ХоО (14 вкупно)	еднојаз. ХеО (8 вкупно)	повеќе- јаз. (23 вкупно)	
екскурзии	17 (37%)	41 (44,6%)	55 (66,3%)	4 (28,6%)	4 (50%)	15 (65,2%)	136 (51,1%)
гостувања	33 (71,7%)	71 (77,2%)	52 (62,7%)	12 (85,7%)	5 (62,5%)	9 (39,1%)	182 (68,4%)
настапи/ приредби	25 (54,3%)	53 (57,6%)	65 (78,3%)	9 (64,3%)	3 (37,5%)	15 (65,2%)	170 (63,9%)
матурски	2 (4,3%)	6 (6,5%)	24 (28,9%)	0	0	9 (39,1%)	41 (15,4%)
прослави/ социјални настани	6 (13%)	12 (13%)	16 (19,3%)	2 (14,3%)	1 (12,5%)	3 (13,0%)	40 (15%)
еколошки акции	10 (21,7%)	29 (31,5%)	58 (69,9%)	2 (14,3%)	1 (12,5%)	14 (60,9%)	114 (42,9%)
настани во заедница	4 (8,7%)	13 (14,1%)	36 (43,4%)	1 (7,1%)	0	10 (43,5%)	64 (24,1%)
мултикултурни активности	32 (69,6%)	62 (67,4%)	64 (77,1%)	7 (50%)	4 (50%)	17 (73,9%)	186 (69,9%)
слободни ученички активности	19 (41,3%)	43 (46,7%)	52 (62,7%)	7 (50%)	4 (50%)	11 (47,8%)	136 (51,1%)
спортски активности	27 (58,7%)	55 (59,8%)	64 (77,1%)	6 (42,9%)	3 (37,5%)	13 (56,5%)	168 (63,2%)
хуманитарни активности	0	7 (7,6%)	28 (33,7%)	0	0	10 (43,5%)	45 (16,9%)
мултикултурни работилници	7 (15,2%)	20 (21,7%)	30 (36,1%)	1 (7,1%)	2 (25%)	8 (34,8%)	68 (25,6%)
секции	10 (21,7%)	26 (28,3%)	36 (43,4%)	1 (7,1%)	0	8 (34,8%)	81 (30,5%)
спортски тимови	19 (41,3%)	44 (47,8%)	46 (55,4%)	4 (28,6%)	5 (62,5%)	14 (60,9%)	132 (49,6%)
Вкупно	211	482	626	56	32	156	1563

Табелата 3.2.1. ги илустрира заедничките воннаставни активности со ученици во примерокот училишта кои изјавиле дека ги имплементирале. Според презентираниите податоци, заедничките гостувања, мултикултурните активности, спортските настани и настапите се реализирале во мнозинството основни училишта (над 55%), додека заедничките еколошки акции, излетите и слободните ученички активности биле спроведени само во мнозинството повеќејазични основни училишта. Генерално, слични бројки се добиени за повеќејазичните средни училишта кои имплементирале воннаставни активности, додека бројките од малиот број еднојазични средни училишта во овој примерок не се конзистентни. Меѓу долготрајните заеднички воннаставни активности (мултикултурни работилници, секции и спортски тимови), единствено за заедничките спортски тимови е изјавено дека постојат во повеќе од половината

од повеќејазичните училишта од овој примерок (во основни и средни) и во еднојазичните средни училишта од хетерогени општини.

Дополнителната анализа на имплементацијата на заедничките воннаставни активности со ученици, базирана на процентите кои се извлечени од вкупниот број активности во рамки на соодветната категорија училишта, покажува дека заедничките гостувања се најзастапени (најмалку 15%) од сите активности кои се реализирале во еднојазичните училишта (во основни и средни), додека за повеќејазичните училишта не постои активност која е толку типична.

Табелата 3.2.2. покажува дека просечниот број средби посветени на заедничките воннаставни активности е највисок во повеќејазичните училишта (и во основните и во средните) кога учениците-учесници се од различните наставни јазици во рамки на самото училиште. Според очекуваното, меѓу еднојазичните училишта, просечниот број средби е повисок за училишта лоцирани во хетерогени општини, отколку за оние во хомогени општини. Сепак, просечниот број средби за еднојазичните училишта реализирани во партнерство е доста висок и за основните и за средните училишта.

Табела 3.2.2.

Бројки (и просеци) на реализирани средби за заеднички воннаставни активности со ученици

		Основни училишта	Средни училишта
еднојаз. ХоО	Во партнерство	151 (3,5)	47 (3,4)
	Во партнерство	517 (5,7)	55 (6,9)
повеќејаз.	Во партнерство	176 (4,8)	21 (2,6)
	Во рамки на училиштето	725 (9,9)	234 (10,2)

Вкупно 16.974 ученици учествувале во заедничките воннаставни активности со ученици. 50,6% од нив се девојчиња и 49,4% се момчиња. Половиот баланс е запазен во еднојазичните и повеќејазичните основни и средни училишта.

Табела 3.2.3.

Ученици од различни наставни јазици кои учествувале во заеднички воннаставни активности (од вкупниот број вклучени ученици во основни/средни училишта)

		Основни училишта (221)	Средни училишта (45)
МАК	еднојаз.	4.556 (83,1%)	647 (87,4%)
	повеќејаз.	3.855 (48,8%)	1.523 (53,3%)
АЛБ	еднојаз.	910 (16,6%)	93 (12,6%)
	повеќејаз.	2.934 (37,2%)	1.132 (39,6%)
ТУР	еднојаз.	16 (0,3%)	
	повеќејаз.	958 (12,1%)	204 (7,1%)
СРП	еднојаз.		
	повеќејаз.	36 (0,5%)	
БОС	еднојаз.		
	повеќејаз.	110 (1,4%)	
вкупно	еднојаз.	5.482	740
	повеќејаз.	7.893	2.859

Според Табелата 3.2.3., 83%/49% од сите ученици-учесници од еднојазичните училишта (основни/средни) и 87%/53% од сите ученици-учесници од повеќејазичните училишта (основни/средни) се од македонски наставен јазик. Гледано во вкупни бројки, учениците-

учесници кои следат настава на македонски јазик заземаат 63%/60% од вкупниот број ученици кои учествувале во заеднички воннаставни активности во основни/средни училишта. Под претпоставка дека декларираниите бројки се точни, се заклучува дека повеќето од „мешаните“ групи биле доминирани од ученици кои следат настава на македонски јазик.

Од вкупниот број од 3.549 наставници кои имплементирале заеднички воннаставни активности, 64% се жени и 36% се мажи. Сличен сооднос според полот важи и за наставниците-имплементатори од сите категории основни и средни училишта.

Табела 3.2.4.
Наставници од различни наставни јазици кои имплементирале заеднички воннаставни активности со ученици (од вкупниот број вклучени наставници од основни/средни училишта)

		Основни училишта (221)	Средни училишта (45)
МАК	еднојаз.	1.112 (80,3%)	135 (78,5%)
	повеќејаз.	781 (51,8%)	278 (57,4%)
АЛБ	еднојаз.	269 (19,4%)	37 (21,5%)
	повеќејаз.	549 (36,4%)	183 (37,8%)
ТУР	еднојаз.	4 (0,3%)	
	повеќејаз.	162 (10,7%)	23 (4,8%)
СРП	еднојаз.		
	повеќејаз.	12 (0,8%)	
БОС	еднојаз.		
	повеќејаз.	4 (0,3%)	
вкупно	еднојаз.	1.385	172
	повеќејаз.	1508	484

Табелата 3.2.4 укажува на тоа дека наставниците од македонски наставен јазик се генерално најзастапени меѓу наставниците кои имплементирале заеднички воннаставни активности со ученици (вкупно 65%). Тие сочинуваат 65% од наставниците од основните училишта и 63% од наставниците од средните училишта. Јазичен баланс постои меѓу наставниците од повеќејазичните училишта (со 53% МАК наставници), додека најголем дизбаланс е присутен меѓу наставниците од еднојазичните училишта (со 80% од МАК). Овие бројки се можеби резултат или на дуплото броење на истите наставници од другите јазици на наставата (особено од албански јазик) во повеќе од една заедничка воннаставна активност со ученици или на побројното вклучување на наставници од македонски наставен јазик во имплементацијата на овие активности.

Табела 3.2.5. покажува дека генерално, околу 10% од учениците (и од основни и од средни училишта) кои следат настава на македонски или албански јазик биле вклучени во заеднички воннаставни активности. Процентите на наставници-учесници кои реализираат настава на овие два јазици се повисоки (повеќе кај наставниците од основните, отколку од средните училишта), иако тие спаѓаат во опсегот меѓу 17-27%.

Табела 3.2.5.

Дел од наставници/ученици од различни наставни јазици кои учествувале во заеднички воннаставни активности со ученици (од вкупниот број ученици/наставници во училиштата кои реализирале заеднички воннаставни активности)

		Основни училишта (221)	Средни училишта (45)
МАК	ученици	8.411 (11,4%)	2.170 (9,1%)
	наставници	1.893 (27%)	413 (17%)
АЛБ	ученици	3.844 (9,1%)	1.225 (9,7%)
	наставници	818 (24%)	220 (19%)
ТУР	ученици	974 (19,7%)	204 (26,3%)
	наставници	166 (42,3%)	23 (32,7%)
СРП	ученици	36 (31,1%)	
	наставници	12 (43,2%)	
БОС	ученици	110 (35,4%)	
	наставници	4 (18,7%)	
вкупно	ученици	13.375 (11%)	3.599 (9,6%)
	наставници	2.893 (26,6%)	656 (17,9%)

Резултатите од средбите за верификација покажуваат дека:

- Училиштата го дефинираат самиот акт на гостување на партнер училиштето како посета, додека активностите во рамки на организираниите посети се дополнително наведени, без оглед на тоа дали тие биле спроведени со истата група ученици или со различни групи. Во реалноста, посетите опфаќаат заеднички активности кои се или имплементирани со истата група ученици или распоредени меѓу различни многу мали групи (со или без заедничка воведна/завршна активност со учество на сите ученици кои ја сочинуваат оригиналната „мешана“ група).
- Училиштата не прават разлика меѓу мултикултурни активности, мултикултурни работилници и т.н. самостојни мултикултурни активности – како резултат на ова училиштата често ги селектираат сите три типа кога зборуваат за истата активност, која пак затоа е броена три пати.
- Наместо да се даде на значење на активности со мултикултурни содржини кои се имплементирани во еднојазични услови, самостојните „мултикултурни“ работилници најчесто се однесуваат или на реализација на работилници од Програмата за образование за животни вештини (кои обично немаат мултикултурна содржина) или на вклучување мултикултурни содржини во редовната настава.
- Кога училиштата изјавуваат дека имаат мешани спортски тимови, тоа всушност се однесува на организирање краткотрајни спортски активности со „мешани“ спортски тимови. Вистинските „мешани“ спортски тимови кои редовно тренираат за време на школската година речиси не постојат. Ова се однесува и на повеќејазичните училишта, иако многу од овие училишта тврдат дека часовите по физичко образование се држат заеднички (во ист простор и во исто време).
- Кога училиштата известуваат за тоа дека имаат заеднички долготрајни секции, во училиштата не постојат никакви докази кои можат да ја потврдат оваа изјава.
- Генерално, наведените заеднички излети биле спроведени согласно бараните критериуми.
- Бројот на ученици и наставници за кои се вели дека биле вклучени во активностите наведени во прашалникот, се разликува од оној наведен за време на посетите за верификација, иако не постојат правила кога овие бројки се повисоки или пониски.

- Во еднојазичните партнер активности, јазичниот баланс во „мешаните“ групи обично се почитува, но во повеќејазичните училишта мнозинството од активностите се со небалансиран број ученици (обично е вклучено цело одделение/година и доминацијата на јазикот зависи од бројот на ученици).
- Ниедно училиште нема пишан документ кој го содржи бројот на спроведените заеднички средби и не постои заеднички став за тоа што треба да се смета за посебна средба.

Заеднички наставни активности со ученици

Резултатите прикажани во Табела 3.3.1. покажуваат дека најзастапен вид заеднички наставни активности во еднојазичните и повеќејазичните училишта се различни видови краткотрајни активности кои се реализираат во рамки на редовната настава. Мал процент основни училишта изјавиле дека имплементирале часови во природа што е вид долготрајна активност. За долготрајните наставни активности (кои треба да се имплементираат како редовни изборни предмети) е изјавено дека се присутни во многу од средните училишта кои имале заеднички наставни активности.

Табела 3.3.1. Видови заеднички наставни активности со ученици имплементирани во партнерство и/или во рамки на училиштето (од училишта кои имплементирале заеднички активности)

	Основни училишта			Средни училишта			Вкупно (179)
	еднојаз. ХоО (вкупно 28)	еднојаз. ХеО (вкупно 59)	повеќе- јаз. (вкупно 67)	еднојаз. ХоО (вкупно 10)	еднојаз. ХеО (вкупно 2)	повеќе- јаз. (вкупно 13)	
Активности во рамки на редовната настава	18 (64,3%)	41 (69,5%)	58 (86,6%)	5 (50%)	2 (100%)	13 (100%)	137 (76,5%)
Проекти во рамки на редовните предмети	19 (67,9%)	39 (66,1%)	41 (61,2%)	7 (70%)		5 (38,5%)	111 (62,0%)
Настава во природа (во основни училишта)	4 (14,3%)	9 (15,3%)	19 (28,4%)				32 (17,9%)
Проектни активности (во средни училишта)				5 (50%)	1 (50%)	6 (46,2%)	12 (6,7%)
Слободни часови (во стручни училишта)				3 (30%)	1 (50%)	1 (7,7%)	5 (2,8%)
Практична настава (во стручни училишта)				3 (30%)		1 (7,7%)	4 (2,2%)
Вкупно	41	89	118	23	4	26	301

Табелата 3.3.2 истакнува дека во рамки на заедничките наставни активности со ученици имало помалку средби, отколку во рамки на воннаставните. Претставените податоци покажуваат дека просечниот број средби за заеднички наставни активности со ученици е повисок за повеќејазичните отколку за еднојазичните училишта, потврдувајќи ги очекувањата дека е поизводливо заедничките наставни активности да се реализираат во училишта кои имаат различни наставни јазици, отколку меѓу училишта, кои секој за себе имаат по еден наставен јазик.

Табела 3.3.2.

Бројки (и просеци) од реализирани средби за заеднички наставни активности со ученици

		Основни училишта	Средни училишта
еднојаз. ХоО	Во партнерство	65 (2,4)	26 (2,6)
еднојаз. ХеО	Во партнерство	352 (6,0)	3 (1,5)
повеќејаз.	Во партнерство	102 (3,4)	7 (2,3)
	Во рамки на училиштето	479 (8,1)	108 (8,3)

Вкупно 7341 ученици од 154 основни училишта и 2203 ученици од 25 средни училишта учествувале во заеднички активности. Генерално, учениците-учесници биле прилично балансирали. Единствениот дизбаланс може да се воочи меѓу учениците од средните училишта, каде 54% од учесниците биле момчиња. Споредбите по пол меѓу наставниците покажуваат дека од 1485-те вклучени наставници, 63,5% се жени и 36,5% се мажи. Сличен сооднос важи и за наставниците од еднојазичните и повеќејазичните училишта, како и за наставниците од основни училишта. Единствено меѓу наставниците кои држат настава во средите училишта дизбалансот по пол е значајно понизок (58,5% жени наспроти 41,5% мажи).

Табела 3.3.3.

Ученици од различни наставни јазици кои учествувале во заеднички наставни активности со ученици (од вкупниот број вклучени ученици во основни/средни училишта)

		Основни училишта (154)	Средни училишта (25)
МАК	еднојаз.	2.440 (81,2%)	397 (88%)
	повеќејаз.	2.137 (49,3%)	942 (53,8%)
АЛБ	еднојаз.	559 (18,6%)	54 (12%)
	повеќејаз.	1.553 (35,8%)	764 (43,6%)
ТУР	еднојаз.	6 (0,2%)	0
	повеќејаз.	514 (11,9%)	46 (2,6%)
СРП	еднојаз.	0	0
	повеќејаз.	18 (0,4%)	0
БОС	еднојаз.	0	0
	повеќејаз.	114 (2,6%)	0
вкупно	еднојаз.	3.005	451
	повеќејаз.	4.336	1.752

Според Табела 3.3.3, 81%/88% од сите ученици-учесници во заеднички наставни активности од еднојазичните училишта (основни/средни) и 49%/54% од сите ученици-учесници од повеќејазичните училишта (основни/средни) се од македонски наставен јазик. Гледано во вкупни бројки, учениците-учесници кои следат настава на македонски јазик опфаќаат 62%/61% од вкупниот број ученици кои учествувале во заеднички наставни активности во основни/средни училишта. Под претпоставка дека дадените бројки се точни, се чини дека учениците кои учат на македонски јазик биле презастапени во „мешаните“ групи, не само меѓу оние кои се од еднојазични училишта, туку и меѓу оние кои учат во повеќејазични училишта.

Табела 3.3.4.
Наставници од различни наставни јазици кои учествувале во заеднички наставни активности со ученици (од вкупниот број вклучени наставници во основни/средни училишта)

		Основни училишта (154)	Средни училишта (25)
МАК	еднојаз.	561 (72,9%)	67 (74,4%)
	повеќејаз.	351 (49,1%)	170 (64,9%)
АЛБ	еднојаз.	207 (26,9%)	23 (25,6%)
	повеќејаз.	271 (37,9%)	85 (32,4%)
ТУР	еднојаз.	2 (0,3%)	0
	повеќејаз.	78 (10,9%)	7 (2,7%)
СРП	еднојаз.	0	0
	повеќејаз.	5 (0,7%)	0
БОС	еднојаз.	0	0
	повеќејаз.	10 (1,4%)	0
вкупно	еднојаз.	770	90
	повеќејаз.	715	262

Резултатите во Табела 3.3.4. укажуваат на тоа дека постоел и јазичен дизбаланс во учеството на наставниците во заедничките наставни активности со ученици во корист на македонскиот јазик. Наставниците од македонски јазик сочинуваат 73%/74% од учесниците од еднојазични училишта (основни/средни) и 49%/65% од учесниците од повеќејазични училишта (основни/средни). Вкупно 61%/67% од сите учесници од основни/средни училишта се од оние кои реализираат настава на македонски јазик.

Табелата 3.3.5. илустрира дека просекот од 8% од учениците од основните училишта (повеќе од учениците од македонски и помалку од учениците од албански јазик) и 13% од учениците од средните училишта (повеќе од учениците од албански и помалку од учениците од македонски јазик) биле вклучени во заеднички наставни активности имплементирани во нивните училишта. Многу повисок процент учесници може да се најде меѓу учениците кои следат настава на јазиците на малцинствата, како српски и босански. Кога ќе се споредат процентите на наставници-учесници, се чини дека повеќе има од оние кои држат настава во основните училишта, отколку од оние кои предаваат во средните училишта (18,5% наспроти 11%). Овде, односот македонски-албански јазик го рефлектира оној кој се однесува на учениците-учесници.

Табела 3.3.5.
Дел од наставници/ученици од различни наставни јазици кои учествувале во заеднички наставни активности со ученици (од вкупниот број ученици/наставници во училиштата кои имплементирале наставни активности)

		Основни училишта (154)	Средни училишта (25)
МАК	ученици	4.577 (9%)	1.339 (10,8%)
	наставници	912 (19%)	237 (9,3%)
АЛБ	ученици	2.112 (6,1%)	818 (18,2%)
	наставници	478 (16,8%)	108 (24,8%)
ТУР	ученици	520 (12,5%)	46 (15,3%)
	наставници	80 (24,6%)	7 (2,2%)
СРП	ученици	18 (44,8%)	
	наставници	5 (28,1%)	
БОС	ученици	114 (36,7%)	
	наставници	10 (46,7%)	
Вкупно	ученици	7.341 (8,2%)	2.203 (12,8%)
	наставници	1.485 (18,5%)	352 (10,7%)

Резултатите од посетите за верификација покажуваат дека:

- Генерално, имплементираните заеднички часови од редовната настава се секогаш спроведени во помалку од пет часа и секогаш со селектирани групи ученици (не со цели паралелеки/години). Кога станува збор за наставните активности и наставните проекти, не е јасно дали тие покриваат конкретна наставна содржина, не постои документ за тоа колку ученици биле вклучени и колку средби биле организирани.
- Заедничките часови во природа не секогаш укажуваат на тоа што бараат официјалните правила за нивна имплементација (спроведување наставни активности надвор од училиштето, со времетраење од најмалку три дена). Така, секоја активност имплементирана во средина во природа надвор од училиштето се смета за час во природа.
- Не може да се потврди дека долготрајните наставни активности во средните училишта, кои би требало да се сметаат за редовни предмети, се имплементирани на редовна основа.

Учество на родителите во заеднички ученички активности

Податоците од Табела 3.4.1. укажуваат дека мнозинството од училиштата (и основни и средни) кои имплементирале заеднички ученички активности вклучиле родители во имплементацијата. Делот од еднојазичните училишта со активни родители е малку поголем за оние лоцирани во хетерогени општини, отколку за оние од хомогени општини. Кога ќе се споредат основните и средните училишта, се чини дека родителите биле активни во повеќето основни, отколку во средни училишта, особено кога ќе се споредат еднојазичните училишта од хомогени општини и училиштата со повеќе од еден наставен јазик.

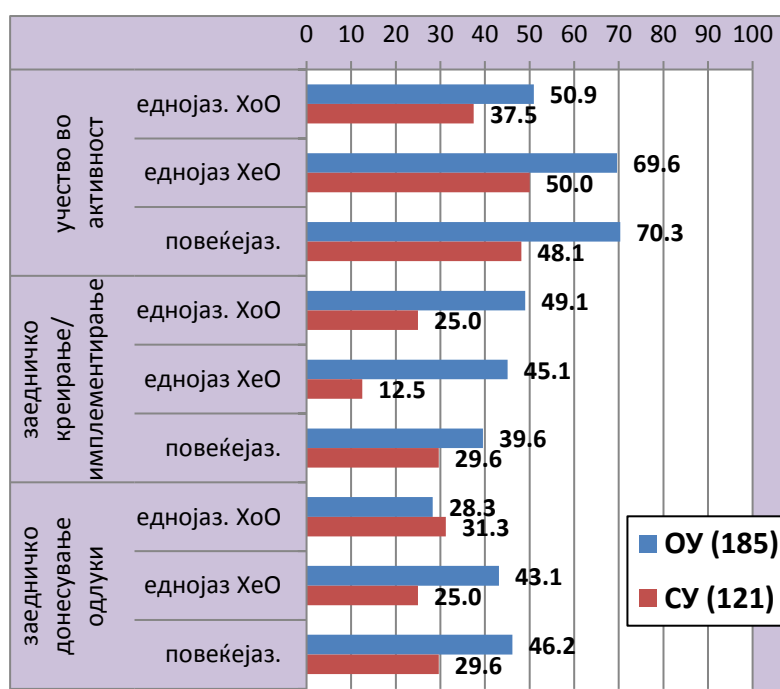
Табела 3.4.1.
Училишта со родители кои учествувале во заеднички ученички

	Основни училишта (246)	Средни училишта (51)
еднојазични ХоО	45 (84,9%)	11 (68,8%)
еднојазични ХеО	90 (88,2%)	7 (87,5%)
повеќејазични	80 (87,9%)	20 (74,1%)

активности (од училишта со заеднички активности со ученици)

Според резултатите претставени во Графикон 3.4., мнозинството од основните и средните училишта лоцирани во општини со два/три јазика/ци на наставата имале родители кои учествувале во заедничките ученички активности. Другите два вида на учество на родителите (во заедничко креирање и имплементирање и/или заедничко донесување одлуки) се спроведувале во повеќе од активните основни, отколку средни училишта.

Табела 3.4.2. покажува дека 18 училишта не поканиле родители да се вклучат во заедничките активности со ученици. Дополнителни 17 училишта тврдат дека нивните родители не се заинтересирани да соработуваат за ПМИО активности, додека 9 училишта велат дека нивните родители не се заинтересирани да соработуваат со училиштето за било кој вид активност.

Графикон 3.4.
Видови на вклученост на родителите во заеднички ученички активности (од училишта кои ги имплементирале овие активности)

Табела 3.4.2. Причини зошто родителите не биле вклучени (од училишта кои имплементирале заеднички ученички активности без родителите)

	Основни училишта			Средни училишта			Total (44)
	еднојаз. ХоО (вкупно 8)	еднојаз. ХеО (вкупно 12)	повеќејаз. (вкупно 11)	еднојаз. ХоО (вкупно 5)	еднојаз. ХеО (вкупно 1)	повеќејаз. (вкупно 7)	
Не биле поканети	6	5	3	0	1	3	18 (40,9%)
Недостиг на интерес за соработка за ПМИО активностите	2	7	3	3	0	2	17 (38,6%)
Недостиг на интерес за соработка за било кој вид активност	0	0	5	2	0	2	9 (79,5%)

Резултатите од посетите за верификација покажуваат дека:

- Во најголем број случаи, не постојат официјални документи за учеството на родителите во заеднички активности со ученици.
- Кога станува збор за учеството на родителите, индикацијата за нивната вклученост во донесувањето одлуки главно се однесува на добивање согласност од родителите за спроведување заедничка/ки активност/ти.

Имплементација на заеднички професионални активности за наставници

На прашањето дали нивните наставници биле вклучени во активности за професионален развој со колеги од друг наставен јазик (Табела 4.1.1.), мнозинството училишта од хетерогени општини (повеќе меѓу еднојазичните, отколку меѓу еднојазичните училишта) дале потврден одговор. Според очекуваното, повеќето од еднојазичните училишта од општините со еден наставен јазик (61% од основните и средни училишта) одговориле негативно. Податоците, исто така, укажуваат на тоа дека повеќето од повеќејазичните училишта имале такво искуство во рамки на своето училиште.

Табела 4.1.
Како биле имплементирани
заедничките професионални
активности за наставници
(од сите училишта)

		Основни училишта (327)	Средни училишта (88)
во партнерство	еднојаз. ХоО	33 (39,3%)	17 (38,6%)
	еднојаз. ХеО	86 (57,3%)	4 (28,6%)
	повеќејаз.	9 (9,7%)	1 (3,33%)
во рамки на училиштето	повеќејаз.	52 (55,9%)	19 (63,3%)
на двата начина	повеќејаз.	12 (12,9%)	5 (16,7%)

Табела 4.2. Различни видови заеднички професионални активности (од училишта кои изјавиле дека ги имаат овие активности)

	Основни училишта			Средни училишта			Total (238)
	еднојаз. ХоО (вкупно 33)	еднојаз. ХеО (вкупно 86)	повеќе- јаз. (вкупно 73)	еднојаз. ХоО (вкупно 17)	еднојаз. ХеО (вкупно 4)	повеќе- јаз. (вкупно 25)	
Планирање на наставата	16 (48,5%)	50 (58,1%)	56 (76,7%)	8 (47,1%)	3 (75%)	22 (88%)	155 (65,1%)
Подготовка на тестови и други инструменти за оценување	7 (21,2%)	23 (26,7%)	40 (54,8%)	3 (17,6%)	1 (25%)	17 (68%)	91 (38,2%)
Учество во заеднички обуки/стручни активности	19 (57,6%)	43 (50%)	54 (74%)	5 (29,4%)	1 (25%)	19 (76%)	141 (59,2%)
Посета и набљудување на часови	6 (18,2%)	28 (32,6%)	42 (57,5%)	6 (35,3%)		9 (36%)	91 (38,2%)
Размена на наставни материјали	18 (54,5%)	50 (58,1%)	56 (76,7%)	12 (70,6%)		20 (80%)	156 (65,5%)
Решавање проблеми во заедницата	5 (15,2%)	11 (12,8%)	32 (43,8%)	3 (17,6%)	1 (25%)	15 (60%)	67 (28,2%)
Вкупно	71	205	280	37	6	102	701

Резултатите од Табела 4.2. покажуваат дека 50% од заедничките активности за професионален развој на наставниците од основните училишта и 70% од истите активности наменети за наставниците од средните училишта, се реализирале во повеќејазичните училишта. Во принцип, најзастапените видови на овие активности во основните и средните училишта се: заедничко планирање на наставата, размена на наставни материјали и учество во заеднички обуки или стручни активи.

Меѓу 3523 наставници од 192 основни училишта и 1478 наставници од 46 средни училишта кои учествувале во заеднички активности за професионален развој, повеќе од 60% се жени (68% од наставници од основни и 60% од наставници од средни училишта). Според податоците во Табела 4.3., повеќе од половината од наставниците кои учествувале во заеднички професионални активности се од оние кои реализираат настава на македонски јазик. Според очекуваното, меѓу наставниците од другите наставни јазици, оние кои предаваат на албански јазик се најзастапени, додека оние кои реализираат настава на српски и босански јазик се во незначителен број.

Табела 4.3.
Наставници од различни наставни јазици кои учествувале во заеднички професионални активности (од вкупниот број вклучени наставници во основни/средни училишта)

		Основни училишта (192)	Средни училишта (46)
МАК	еднојаз.	911 (69,4%)	153 (60,2%)
	повеќејаз.	1.117 (50,5%)	743 (60,7%)
АЛБ	еднојаз.	396 (30,2%)	101 (39,8%)
	повеќејаз.	928 (42%)	440 (35,9%)
ТУР	еднојаз.	6 (0,5%)	
	повеќејаз.	142 (6,4%)	41 (3,3%)
СРП	еднојаз.		
	повеќејаз.	15 (0,7%)	
БОС	еднојаз.		
	повеќејаз.	8 (0,4%)	
вкупно	еднојаз.	1313	254
	повеќејаз.	2.210	1.224

Според Табелата 4.4., просечниот процент наставници вклучени во било кој вид заедничка професионална активност е доста висок (37% за наставниците од основните и 30% за наставниците од средните училишта). Меѓујазичните споредби укажуваат на тоа дека процентите на вклучени наставници кои реализираат настава на албански е повисок од процентите за наставниците кои предаваат на македонски јазик и оваа разлика е многу поголема кај наставниците од средните училишта.

Табела 4.4.
Дел од наставниците од различни наставни јазици кои учествувале во заеднички професионални активности (од вкупниот број наставници во училиштата кои имплементирале ваков вид активности)

	Основни училишта (192)	Средни училишта (46)
МАК	2.028 (34,8%)	896 (27,4%)
АЛБ	1.324 (38,7%)	541 (40,6%)
ТУР	148 (51,1%)	41 (12%)
СРП	15 (5,4%)	
БОС	8 (37,4%)	
вкупно	3.523 (36,8%)	1.478 (29,9%)

Резултатите од посетите за верификација покажуваат дека:

- Вообичаено, професионалната соработка меѓу наставниците од различни наставни јазици е сведена на планирање заеднички активности со ученици и средбите кои се реализирани за таа цел се броени како професионална соработка.

Имплементација на други ПМИО активности

Мултикултурна иконографија

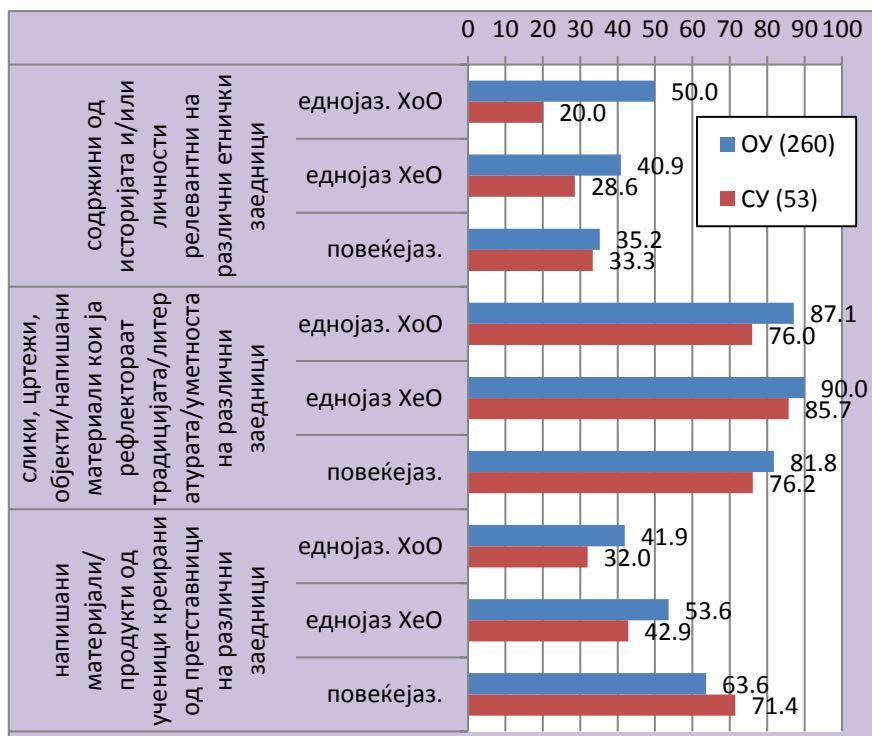
Табела 5.1.1. покажува дека повеќето училишта (особено повеќејазичните основни училишта) тврдат дека нивната училишна иконографија содржи материјал кој не е релевантен само за идентитетот на различните етнички заедници кои живеат во земјата, туку и ги претставува на балансиран начин. Меѓу еднојазичните средни училишта, постои голем дел од оние кои немаат мултикултурна иконографија единствено затоа што сите нивни ученици учат на еден јазик.

Табела 5.1.1. Присуство на визуелен материјал релевантен за идентитетот на различните етнички заедници кои живеат во РМ (процент од сите училишта)

	Основни училишта			Средни училишта			Total (415)
	еднојаз. ХоО (вкупно 84)	еднојаз. ХеО (вкупно 150)	повеќе- јаз. (вкупно 93)	еднојаз. ХоО (вкупно 44)	еднојаз. ХеО (вкупно 14)	повеќе- јаз. (вкупно 30)	
ДА-балансирано присуство	44 (52,4%)	73 (48,7%)	64 (68,8%)	21 (47,7%)	7 (50%)	14 (46,7%)	223 (53,7%)
ДА-лесна небалансираност	18 (21,4%)	37 (24,7%)	24 (25,8%)	4 (9,1%)		7 (23,3%)	90 (21,7%)
ДА-екстремна небалансираност	4 (4,8%)	4 (2,7%)				2 (6,7%)	10 (2,4%)
НЕ-нема потреба		5 (3,3%)	3 (3,2%)	3 (6,8%)		6 (20%)	17 (4,1%)
НЕ-еднојазично училиште	18 (21,4%)	31 (20,7%)	2 (2,2%)	16 (36,4%)	7 (50%)	1 (3,3%)	75 (18,1%)

Како што укажува Графиконот 5.1, поголемо мнозинство основни и средни училишта кои имаат мултикултурна иконографија на нивните ѕидови, тоа го обезбедуваат преку прикажување слики, цртежи, објекти и/или пишан материјал кој ја рефлектира традицијата/ литературата/уметноста на различните заедници. Покрај тоа, мнозинството повеќејазични училишта прикажуваат и пишани материјали и/или други продукти направени од ученици од различна етничка припадност. Од друга страна, историска содржина и/или личности релевантни за различните етнички заедници се видливи во голем дел од еднојазичните училишта.

Графикон 5.1.

Содржина на визуелниот материјал кој се однесува на различните етнички заедници (од училишта со балансирана или лесно небалансирана мултикултурна иконографија)

ПМИО активности во училишта со етнички малцинства

Податоците во Табела 5.2.1. покажуваат дека постојат 33 основни и 13 средни училишта во земјата со значително етничко малцинство (над 10% од вкупниот број ученици) кои не следат настава на нивниот мајчин јазик. Многу од нив имаат ученици од ромско и/или турско малцинство, но постојат и училишта со присуство на други етнички малцинства.⁸

Табела 5.2.1.

Училишта со значително присуство на етнички малцинства кои не следат настава на нивниот мајчин јазик

	Основни училишта	Средни училишта
РОМ	15	5
РОМ & ТУР	3	1
ТУР	8	2
ТУР & БОШ	1	1
АЛБ		1
БОШ	4	
ЕГИ	1	
СРБ	1	
ВЛА		1
други		2
	33	13

Според податоците прикажани во Табела 5.2.2. се чини дека ученици од малцинствата се вклучени во повеќето од заедничките активности кои се имплементирани во нивното

⁸ Од вкупно 33 основни училишта со значителен дел етнички малцинства, само 9 обезбедуваат изборни предмети за јазикот и културата на Ромите/Турците/Власите/Бошњациите. Истовремено, 28 од основните и 10 од средните училишта со етнички малцинства имплементирале заеднички активности.

училиште. Сепак, интересно е што речиси сите училишта (основни и средни) со ученици од малцинствата ги вклучиле во училишните претстави.

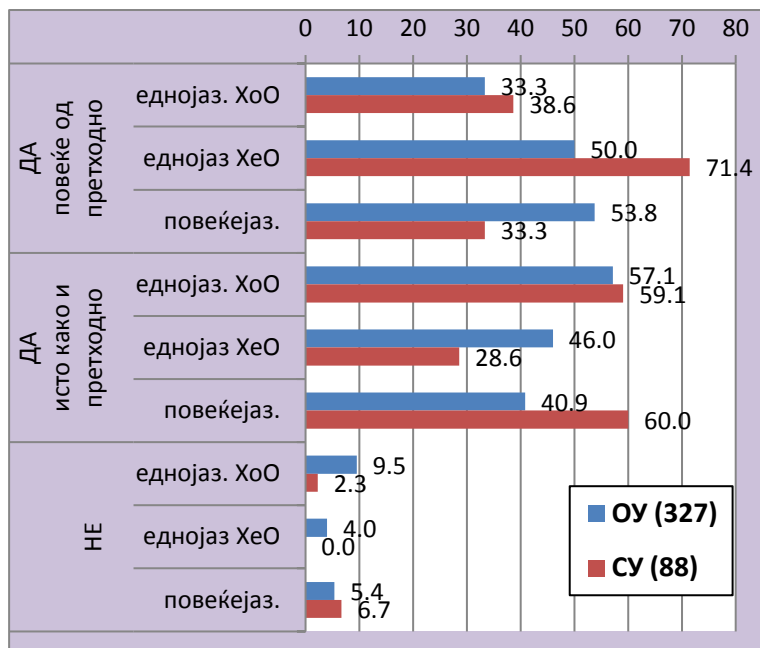
Табела 5.2.2.
Видови заеднички активности кои вклучуваат ученици од малцинствата (од училишта со значителен процент на присутност на етничко/ки малцинство/ва кои ги вклучиле во заеднички ученички активности)

	Основни училишта (28)	Средни училишта (10)
Излети	21 (75%)	5 (50%)
Настапи	25 (89,3%)	9 (90%)
Прослави/социјални активности	11 (39,3%)	5 (50%)
Еколошки акции	22 (78,6%)	6 (60%)
Настани во локалната заедница	12 (42,9%)	7 (70%)
Мултикултурни работилници	25 (89,3%)	6 (60%)
Слободни ученички активности	20 (71,4%)	8 (80%)
Спортски активности	22 (78,6%)	7 (70%)
Хуманитарни акции	16 (57,1%)	4 (40%)
Секции	19 (67,9%)	7 (70%)
Спортски тимови	16 (57,1%)	3 (30%)
Активности во редовна настава	13 (46,4%)	4 (40%)
Проекти во редовна настава	11 (39,3%)	5 (50%)
Настава во природа (во ОУ)	13 (46,4%)	
Спортски тимови	21 (75%)	5 (50%)
Вкупно	264	77

Соработка со општината

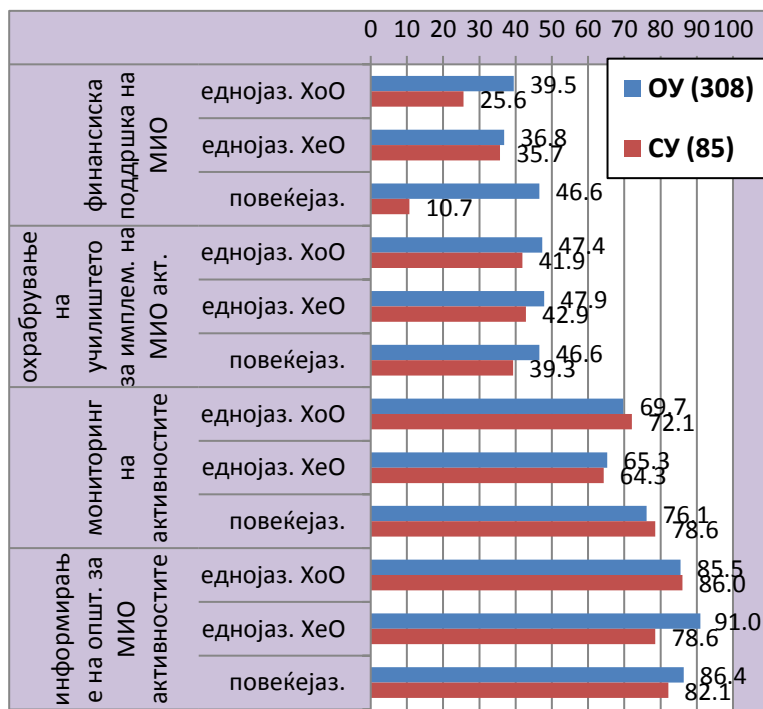
Според Графиконот 5.3.1., по воведувањето на Проектот за меѓуетничка интеграција во образованието, најмалку половина од основните училишта од хетерогени општини и мнозинството од еднојазичните средни училишта лоцирани во хетерогени општини ја зајакнале својата соработка со општината во врска со МИО активностите. Другите категории основни и средни училишта само ја продолжиле соработката која била воспоставена пред ПМИО. Делот училишта без соработка со општините во врска со МИО активностите е занемарлив.

Графиконот 5.3.2. покажува дека најчестата форма на соработка со општината е информирање за МИО активностите кои биле спроведени во училиштето. Значајно е и тоа дека мнозинството училишта ја вклучиле општината во следење на нивните МИО активности. Голем дел од училиштата се охрабрувани од нивната општина да имплементираат МИО активности, но не секогаш тоа е следено со финансиска поддршка.

Графикон 5.3.1.

Активна соработка на училишта со општината во врска со МИО активностите (од сите училишта)

Графикон 5.3.2.

Видови соработка со општините во врска со МИО активностите (од училишта кои имале соработка)

Влијание на ПМИО активностите

Табела 6.1. Корисност на заедничките ученички активности за односите меѓу учениците од различни етнички/јазични групи (од училишта кои имплементирале ваков вид активности)

	Основни училишта			Средни училишта			Вкупно (297)
	еднојаз. ХоО (вкупно 53)	еднојаз. ХеО (вкупно 102)	повеќе-јаз. (вкупно 91)	еднојаз. ХоО (вкупно 16)	еднојаз. ХеО (вкупно 8)	повеќе-јаз. (вкупно 27)	
Намалување на негативните етнички стереотипи/ предрасуди	42 (79,2%)	63 (61,8%)	55 (60,4%)	11 (68,8%)	5 (62,5%)	18 (66,7%)	194 (65,3%)
Подобрување на меѓу-етничкиот/јазичен контакт	9 (17,0%)	32 (31,4%)	26 (28,6%)	4 (25%)	2 (25%)	9 (33,3%)	82 (27,6%)
Намалување на меѓу-етничкиот/јазичен конфликт	2 (3,8%)	7 (6,9%)	9 (9,9%)	1 (6,3%)	1 (12,5%)	0	20 (6,7%)
Не се корисни за меѓу-етничките/јазични односи на учениците	0	0	1 (1,1%)	0	0	0	1 (0,3%)

Само едно повеќејазично основно училиште од сите 297 училишта кое имплементирало заеднички активности со „мешани“ групи ученици, одговорило дека овие активности не се корисни за односите меѓу учениците кои учат на различни наставни јазици. Како што покажува Табела 6.1., мнозинството од училиштата (и основни и средни од сите три категории) изјавиле дека заедничките активности се најкорисни за намалување на негативните етнички стереотипи и предрасуди, помал дел дека овие активности најмногу помагаат во подобрување на контактот и најмалиот дел дека тие се најкорисни за намалување на конфликтот меѓу ученици од различни наставни јазици.

Податоците од Табела 6.2. истакнуваат дека кога би се земале збирно одговорите од сите училишта, како најпосакувани заеднички активности се јавуваат заедничките мултикултурни активности, меѓусебните гостувања и заедничките излети. Истовремено, наставните активности како и долготрајните активности, кои би требало да бидат најкорисни за меѓу-етничките/јазичните односи меѓу учениците, како такви се сметаат од најмалку училишта. Меѓу повеќејазичните училишта кои имплементирале заеднички активности, мултикултурните активности се најпосакувани во основните, додека заедничките излети се најпосакувани во средните училишта.

Табела 6.2. Корисност и оправданост на различните видови заеднички ученички активности за односите меѓу учениците од различни етнички/јазични групи (од училишта кои имплементирале ваков вид активности)

	Основни училишта			Средни училишта			Вкупно (297)
	еднојаз. ХоО (вкупно 53)	еднојаз. ХеО (вкупно 102)	повеќе -јаз. (вкупно 91)	еднојаз. ХоО (вкупно 16)	еднојаз. ХеО (вкупно 8)	повеќе- јаз. (вкупно 27)	
Заеднички излети	4 (7,5%)	13 (12,7%)	13 (14,3%)	1 (6,3%)	3(11,1%)	3 (37,5%)	37 (12,5%)
Меѓусебни посети	15 (28,3)	14 (13,7%)	17 (18,7%)	8 (50%)	2 (7,4%)		56 (18,9%)
Заеднички настани/ прослави	2 (3,8%)	9 (8,8%)	10 (11%)	2(12,5%)	2 (7,4%)		25 (8,4%)
Заеднички еколошки акции		3 (2,9%)	2 (2,2%)				5 (1,7%)
Заеднички мултикултурни активности	17 (32,1%)	27 (26,5%)	21 (23,1%)	3 (18,8%)	8 (29,6%)		76 (25,6%)
Заеднички слободни ученички активности	6 (11,3%)	5 (4,9%)	9 (9,9%)	1 (6,3%)	4 (14,8%)	2 (25%)	27 (9,1%)
Заеднички спортски активности	2 (3,8%)	12 (11,8%)	7 (7,7%)	1(6,3%)	3 (11,1%)		25 (8,4%)
Заеднички акции и проекти	3(5,7%)	8 (7,8%)	8 (8,8%)			2 (25%)	21 (7,1%)
Заеднички долготрајни секции		2 (2%)	2 (2,2%)			1 (12,5%)	5 (1,7%)
Заеднички активности во рамки на редовната настава	1 (1,9%)	1 (1%)	1 (1,1%)		2 (7,4%)		5 (1,7%)
Заеднички проектни активности	3 (5,7%)	6 (5,9%)	1 (1,1%)		2 (7,4%)		12 (4%)
Заеднички слободни часови (во средните стучни училишта)							0
Заедничка практична настава (во средните стучни училишта)					1 (3,7%)		1 (0,3%)

При евалуацијата на придонесот на активностите за меѓуетничката интеграција кон различни аспекти на училишниот живот (Табела 6.3.), училиштата генерално ги сметаат за корисни. Сите освен една од добиените средни вредности се над средишната точка на скалата за оценување (3,0), што укажува на повеќе од средно подобрување во сите евалуирани аспекти заради имплементација на МИО активностите. Во просек, основните училишта покажуваат тенденција повисоко да ги вреднуваат активностите, отколку средните училишта. Постои и тенденција училиштата од хетерогени општини (еднојазични и повеќејазични) активностите да ги сметаат за повредни отколку еднојазичните училишта од хомогени општини. Сепак, добиените средни вредности за влијанието на меѓу-етничките/јазичните односи меѓу учениците се највисоки, а оние за влијанието на меѓу-етничките/јазичните односи меѓу нивните родители се најниски.

Табела 6.3.
Придонес на МИО
активностите на
скала од
1=воопшто не до
5=многу
(од сите училишта)

		Основни училишта (327)	Средни училишта (88)
Подобрување на меѓуетничките/ јазичните односи меѓу наставниците	еднојаз. ХоО	3,7	3,2
	еднојаз. ХеО	3,8	3,6
	повеќејаз.	3,8	4,1
Подобрување на меѓуетничките/ јазичните односи меѓу учениците	еднојаз. ХоО	4,0	3,4
	еднојаз. ХеО	3,9	4,1
	повеќејаз.	4,0	4,0
Подобрување на меѓуетничките/ јазичните односи меѓу родителите	еднојаз. ХоО	3,4	3,0
	еднојаз. ХеО	3,4	3,3
	повеќејаз.	3,5	3,2
Подобрување на генералната училишна атмосфера	еднојаз. ХоО	3,7	3,5
	еднојаз. ХеО	3,7	3,6
	повеќејаз.	3,9	3,6
Подобрување на меѓуетничките/ јазичните односи во рамки на општината	еднојаз. ХоО	3,3	3,3
	еднојаз. ХеО	3,8	3,6
	повеќејаз.	4,1	3,5

Табелата 6.4. истакнува дека поголемото мнозинство училишта (сите категории и основни и средни) не веруваат дека прекинувањето на активностите за меѓуетничка интеграција во училиштата ќе влијае на меѓуетничките/јазичните односи меѓу учениците, наставниците или меѓу родителите. Во контекст на наодите за влијанието на овие активности на односите меѓу различните учесници во образовниот процес, овие резултати најверојатно значат дека МИО активностите ги подобриле односите до степен што би било тешко тоа да се промени. Во принцип, стекнатите односи меѓу наставниците од различните наставни јазици се сметаат за стабилни од повеќето училишта.

Табела 6.4. Што се очекува да се случи со односите меѓу учениците/наставниците/родителите од различни наставни јазици ако МИО активностите се прекинат (од сите училишта)

		Основни училишта (327)			Средни училишта (88)		
		подобро	исто	полошо	подобро	исто	полошо
ученици	еднојаз. ХоО	6 (7,1%)	68 (81%)	10 (11,9%)	2 (4,5%)	38 (86,4%)	4 (9,1%)
	еднојаз. ХеО	13 (8,7%)	122 (81,3%)	15 (10%)	1 (7,1%)	12 (85,7%)	1 (7,1%)
	повеќејаз.	10 (10,8%)	68 (73,1%)	15 (16,1%)	2 (6,7%)	24 (80%)	4 (13,3%)
наставници	еднојаз. ХоО	6 (7,1%)	64 (76,2%)	16 (7%)	2 (4,5%)	37 (84,1%)	5 (11,4%)
	еднојаз. ХеО	12 (8%)	114 (76%)	24 (16%)	1 (7,1%)	11 (78,6%)	2 (14,3%)
	повеќејаз.	7 (7,5%)	61 (65,6%)	25 (26,9%)	4 (13,3%)	21 (70%)	5 (16,7%)
родители	еднојаз. ХоО	6 (7,1%)	65 (77,4%)	13 (15,5%)	2 (4,5%)	37 (84,1%)	5 (11,4%)
	еднојаз. ХеО	9 (6%)	122 (81,3%)	19 (12,7%)	1 (7,1%)	11 (78,6%)	2 (14,3%)
	повеќејаз.	9 (9,7%)	64 (68,8%)	20 (21,5%)	2 (6,7%)	25 (83,3%)	3 (10%)

ЗАКЛУЧОЦИ

1. Обезбедување услови за имплементација на ПМИО активностите

- Речиси сите училишта имаат функционални СИТ-ови кои првенствено се занимаваат со создавањето услови за воведување заеднички активности со „мешани“ групи ученици и обезбедување на спроведувањето на овие активности.
- Во последните 4/5 години, мнозинството наставници од речиси сите училишта посетиле некаков вид обука за меѓуетничка интеграција во образованието.
- Мнозинството од училиштата од сите категории својата посветеност кон МИО активностите ја отсликале во нивните мисии/визии и ПМИО активностите ги инкорпорирале во нивните Годишни планови.
- Училишните одбори од речиси сите училишта се информирани за ПМИО активностите и во некои случаи нивните претставници учествувале во МИО обуки и/или активности.
- Висок процент од училиштата (повеќе меѓу основните, отколку меѓу средните училишта) успеале да обезбедат соработка за ПМИО активностите со Советот на родители.
- Мнозинството од училиштата воспоставиле партнерство со друго/ги училиште/та со различен наставен јазик. Најзастапени меѓу нив се еднојазичните училишта кои се лоцирани во хетерогени општини, и повеќејазичните училишта се понудиле на еднојазичните училишта да им служат како погодна можност за партнерство/ва. Половина од училиштата воспоставиле партнерски релации со само едно училиште, но мал дел од нив (главно повеќејазични училишта) имаат 3-5 партнерства.

2. Имплементација на МИО активностите во училиштата-општо

- Мнозинството училишта кои воспоставиле партнерство/ва успеале тоа партнерство да го направат функционално. Сепак, сеуште постојат многу формирани партнерства, особено меѓу средните училишта, кои не функционираат. Иако во 2015/16 година постојат повеќе воспоставени партнерства споредено со претходната училишна година, тие се помалку функционални. Најголем дел од повеќејазичните училишта без ефикасно партнерство, не сметаат дека партнерството е неопходно за имплементација на МИО активности, а еднојазичните училишта имаат различни изговори, од обвинување на партнер училиштето до укажување на физичката оддалеченост или недостигот на време.
- Партнерството за речиси сите училишта од сите три категории (и основните и средните) станало ефикасно преку посетите на партнер училиштето/тата. Редовните средби со партнер училиштата биле најчести меѓу еднојазичните основни училишта од хетерогени општини и најмалку застапени меѓу повеќејазичните средни училишта.

3. Имплементација на заеднички активности со ученици

- Заеднички ученички активности се реализирале повеќе во основните, отколку во средните училишта. Кај основните училишта, тие биле имплементирани главно во училишта лоцирани во хетерогени општини (и еднојазични и повеќејазични), додека кај средните училишта тие биле најзастапени во повеќејазичните училишта.

- Недостигот на волја за соработка кај партнер училиштето/тата и недостигот на финансиска поддршка се сметаат за главни причини за отсуство на заеднички активности со ученици од најголем дел од училиштата.
- Најголем дел од имплементираниите активности со ученици се краткотрајни воннаставни активности како: заеднички екскурзии, приредби, мултикултурни активности и спортски настани. Еднојазичните училишта имале тенденција да ги имплементираат за време на посетите на нивното/ните партнер училиште/та, додека мнозинството повеќејазични училишта успеале да ги вклучат само своите ученици кои учат на различни наставни јазици.
- Заеднички наставни активности биле ретки дури и кај повеќејазичните училишта. Кога се реализирале, тоа најчесто било во форма на краткотрајни активности кои не вклучувале цели паралалки и најверојатно биле спроведени надвор од редовната настава.
- Во просек, „мешаните“ групи ученици биле небалансирани во полза на оние кои учат на македонски јазик и наставниците од македонски наставен јазик се генерално премногу застапени меѓу наставниците кои спроведувале заеднички активности со ученици.
- Генерално, околу 10% од учениците (од основните и средните училишта) кои следат настава на македонски или на албански јазик, биле вклучени во заеднички воннаставни активности. Процентите на наставници-учесници кои држат настава на овие два јазика се повисоки.
- Мнозинството училишта кои имплементирале заеднички ученички активности, во имплементацијата вклучиле родители. Училишта без вклученост на родители се оние кои или не ги поканиле или имаат родители незаинтересирани за учество во ваков вид активности.

4. Имплементација на заеднички професионални активности за наставници

- Само околу половина од училиштата (основни и средни) известиле за вклученост на нивните наставници во заеднички професионални активности. Околу една третина од наставниците од овие училишта биле вклучени во некој вид заеднички професионални активности и меѓу нив делот наставници кои реализираат настава на албански јазик бил поголем од делот од оние кои реализираат настава на македонски.
- Мнозинството од заедничките активности за професионален развој на наставниците се одржале во повеќејазични училишта.
- Типично, професионалната соработка меѓу наставници од различни наставни јазици, особено меѓу оние од еднојазични училишта, беше редуцирана на планирање за имплементација на заеднички активности со ученици.

5. Имплементација на други ПМИО активности

- Поголемиот дел од училиштата тврдеа дека нивната училишна иконографија содржи материјал кој е релевантен за идентитетот на различните етнички заедници кои живеат во земјата. Повеќето од нив изјавиле дека иконографијата е прикажана/изложена на балансиран начин.
- Училиштата со значителен процент на ученици од етничко малцинство кои не следат настава на нивниот мајчин јазик (главно со малцинство ученици Роми и/или малцинство турски ученици) ги вклучиле овие ученици во повеќето од заедничките активности кои се

имплементирани во нивното училиште (речиси сите училишта ги вклучиле во училишните претстави).

- Речиси сите училишта имаат соработка со својата општина кога станува збор за МИО активностите. Тие се информирани за овие активности кои биле спроведени во училиштето и во многу случаи се вклучени во следење на овие активности. Голем дел од училиштата се охрабрувани од нивната општина за имплементација на МИО активности, но тоа не секогаш е проследено со финансиска поддршка.

6. Влијание на ПМИО активностите

- Сите училишта (освен едно) кои имплементирале заеднички активности со „мешани“ групи ученици одговориле дека овие активности се корисни за односите меѓу учениците кои следат настава на различен јазик. Мнозинството училишта изјавиле дека заедничките активности се најкорисни за намалување на негативните етнички стереотипи и предрасуди, помал дел дека овие активности најмногу помагаат во подобрување на контактот и најмалиот дел изјавиле дека тие се најкорисни за редуцирање на конфликтот меѓу ученици од различни наставни јазици.
- Најпопуларни заеднички активности се чини се заедничките мултикултурни активности, меѓусебните посети и заедничките екскурзии, додека долготрајните активности кои би требало да бидат најкорисни за меѓу-етничките/јазичните односи меѓу учениците, како такви се сметаат од најмал број училишта.
- Генерално, училиштата веруваат дека овие активности подобриле различни аспекти од училишниот живот. Во просек, основните училишта покажуваат тенденција повеќе да ги ценат активностите, отколку средните училишта. Постои и тенденција училиштата од хетерогени општини (и еднојазични и повеќејазични) активностите да ги сметаат за повредни од еднојазичните училишта од хомогени општини.
- Се смета дека МИО активностите најголемо влијание имале врз меѓу-етничките/јазичните односи меѓу учениците, помалку на релациите меѓу наставниците и најмалку на односите меѓу родителите.
- Најголемото мнозинство од училиштата не веруваат дека прекинувањето на МИО активностите во училиштата ќе влијае на односите меѓу учениците/наставниците/родителите од различните наставни јазици најверојатно затоа што тие се убедени дека релациите се веќе подобрени до степен кој би било тешко да се промени.

ЗАЕДНИЧКИ АКТИВНОСТИ ПРЕД И ПО ПМИО

Наоди и Препораки

Наодите кои следат ги споредуваат резултатите од електронското истражување спроведено во 2016 година со резултатите од истражувањето на почетната состојба. Препораките кои ги придружуваат споредбите предлагаат промени во образовниот систем кои ќе обезбедат одржливост на заедничките активности кои веќе се покажале како ефикасни.

1. Пред започнување на проектот, еднојазичните училишта не беа вклучени во заеднички активности со ученици од различни наставни јазици. Генерално учениците, наставниците и родителите овие активности не ги сметаа за корисни или посакувани.

ПМИО успеа да го вклучи мнозинството еднојазични училишта (особено основните училишта) да воспостават партнерство со друго училиште со различен јазик на наставата и да имплементираат заеднички активности главно преку гостување која ги вклучуваше нивните ученици во разни краткотрајни активности со соученици кои следат настава на друг јазик. ПМИО обучи наставници од повеќето од еднојазичните училишта да ги имплементираат овие активности и да обезбедат услови за нивните ученици (со поддршка на родителите) да учествуваат во заеднички активности кои често беа спроведувани во друго училиште и дури во друга општина.

Силно се препорачува овие партнерства да бидат поддржани од системот:

- Вклученоста на еднојазичните училишта во заеднички активности со ученици би требало да биде официјално признаена и промовирана од локалната и централната власт и да биде вклучена во интегралната евалуација на училиштето.
  - Еднојазичните училишта треба да бидат охрабрани и поддржани од локалната и централната власт, својата посветеност кон имплементацијата на заеднички активности со ученици да ја промовираат во јавноста.
  - Индивидуалната вклученост на наставниците во организирањето и имплементирањето на заеднички активности, треба официјално да се смета како дел од нејзиниот/неговиот професионален развој.
  - Посетите на други училишта проследени со заеднички активности со ученици може да добијат надворешна финансиска поддршка обезбедена од МОН и/или општините или можат да бидат вклучени во излетите/екскурзиите кои редовно се организирани од училиштата без надворешно финансирање.
  - Само активности (наставни или воннаставни) кои ги изложуваат учениците на експлицитни содржини за културата и традицијата (вклучувајќи го јазикот) на *другите* етнички заедници кои живеат во РМ можат да се сметаат за мултикултурни активности дури и кога се имплементирани во еднојазични услови (за разлика од заеднички активности кои се мултикултурни единствено со вклучувањето на ученици од различно културно потекло).
2. Пред ПМИО, некои дво/тријазични училишта повремено учествувале во проекти кои иницирале и спроведувале заеднички активности со ученици од различни наставни јазици. Највообичаени и истовремено најпосакувани биле оние типови активности кои се реализирале во лесно контролирани услови (на пр. мали групи ученици избрани согласно тесна рамка на интереси/ активности) и/или се чинеле заеднички, но всушност се одвивале паралелно (на пр.

мултикултурни настапи/изведби со одвоени точки, секоја на својот сопствен јазик). Редовните активности надвор од училиштето кои бараат директен контакт (како што се екскурзиите и излетите) биле ретко организирани со етнички/јазично мешани групи ученици.

Со нивното вклучување во ПМИО, мнозинството од повеќејазичните училишта започнале да имплементираат заеднички активности со „мешани“ групи од нивните ученици кои следат настава на различни јазици и/или некои од нив служеле како партнери на еднојазичните училишта во имплементирањето на овие активности. Краткотрајните заеднички активности (главно воннаставните и понекогаш наставните) остануваат да важат како најпопуларни форми на заеднички активности, но сега вклучувањето на ученици и наставници е многу повисоко, иако не доволно високо. За разлика од претходно, училиштата сега се сметаат за одговорни за имплементација на заеднички активности – тие ги иницираат, планираат и ги имплементираат, иако не секогаш ги следат претходно поставените барања кои обезбедуваат максимални ефекти (на пр. јазично/етнички балансиран „мешани“ групи, еднаков третман на јазиците, чести средби и меѓуетничка соработка кои водат кон заеднички продукт).

Силно се препорачува повеќејазичните училишта да бидат дополнително поддржани од системот за имплементација на заеднички активности со ученици:

- Вклучувањето на повеќејазичните училишта во заеднички активности со ученици (во партнерство или самостојно) би требало да биде официјално признаено и промовирано од локалната и централната власт и вклучено во интегралната евалуација на училиштето.
- Повеќејазичните училишта треба да бидат охрабрени и поддржани од локалната и централната власт, својата посветеност за имплементација на заеднички активности со ученици да ја промовираат во јавноста.
- Кога тоа е можно, краткотрајните воннаставни активности кои редовно се реализираат во повеќејазичните училишта (на пр. јавни настапи, излети, спортски настани) би требало да бидат признаени (од општините, инспекторите) само ако се спроведени како заеднички активности со ученици од сите јазици во училиштето.
- Индивидуланото вклучување на наставниците во организирањето и имплементирањето на заедничките активности, би требало официјално да се смета за дел од неговиот/нејзиниот професионален развој.
- Повеќејазичните училишта би требало да добијат дополнителна поддршка за имплементација на долготрајни воннаставни и/или наставни активности. На пример, наставниците кои имплементираат долготрајни заеднички активности (наставни, како заеднички часови по англиски јазик или проектни активности/слободни часови во средните училишта, воннаставни како мултикултурни работилници или секции) редовно (еден час неделно за време на целото полудодие) би можеле истите да ги вклучат во бројот на потребни/барани часови за ангажман со полно работно време.

3. Пред вклучувањето во ПМИО, наставниците генерално не сакаа да имаат одговорност за имплементација на заеднички активности со ученици. Всушност, на наставниците им недостигаа компетенции за работа со „мешани“ групи ученици и имплементација на заеднички активности на продуктивен и соодветен начин. Како резултат на тоа, повеќето родители и ученици веруваа дека овие активности се неостварливи дури и во повеќејазичните училишта. Погolem дел од наставниците од различните наставни јазици (и од еднојазичните и од повеќејазичните училишта) не соработуваа за професионални прашања и единствена прилика кога тие можеа да се сретнат беа споредни обуки за професионален развој, базирани на заеднички предмет/тема.

Во рамки на ПМИО сите училишта од земјата (и од еднојазичните и од повеќејазичните основни и средни училишта) добија дидактички материјал за имплементација на заеднички активности со ученици и нивните наставници добија можност да се стекнат со компетенции за имплементација на овие активности преку обуки кои ги добија или непосредно од проектниот тим во јазично/етнички „мешани“ услови или посредно од нивните обучени колеги во рамки на своето училиште. Обуките ги зголемија базичните капацитети на многу наставници за заедничко планирање и имплементирање активности со „мешани“ групи ученици и ја зајакнаа нивната подготвеност за вклучување во вакви активности. Покрај тоа, ПМИО ги охрабри наставниците да се вклучат во други професионални активности поврзани со наставната програма, но оваа заложба имаше само ограничени резултати.

Силно се препорачува системот за наставниците да обезбеди иницијална обука за професионален развој и континуирана обука за професионален развој за имплементација на заеднички активности со ученици и наставниците да добијат системска поддршка за вклучување во меѓу-јазична соработка за активности за професионален развој:

- Едно од барањата за наставниците кои работат или аплицираат да работат во повеќејазични училишта, би требало да биде да имаат компетенции за планирање и имплементација на заеднички активности со ученици.
  - МОН (преку БРО) е одговорно да обезбеди редовни обуки за професионален развој за развивање и подобрување на ваквите компетенции на наставниците (од еднојазични и повеќејазични училишта) и, исто така, да ги поттикне институциите задолжени за обука на наставниците ваквите компетенции да ги вклучат во нивните наставни програми.
  - Учеството во обуките за професионален развој насочени кон развивање на ваквите компетенции кај наставниците треба да се смета за дел од професионалниот развој и да се земе во предвид при оценувањето на наставниците.
  - За да се зајакне професионалната соработка меѓу наставниците од различни наставни јазици, сите обуки за професионален развој за наставниците, кои се поддржани и обезбедени од МОН и неговите институции, треба да се реализираат во мултикултурни услови.
4. Пред ПМИО, поголем дел од наставниците биле свесни за потенцијалите на заедничките активности за меѓуетничките односи меѓу учениците, но сепак ги одбегнувале. Генерално, наставниците, родителите, па дури и учениците, заедничките активности ги сметале за ризични и неизводливи затоа што директниот контакт меѓу учениците од различен етничитет/наставен јазик се сметал за потенцијален извор на меѓуетнички тензии и меѓуетнички конфликти. Учениците (и возрасните кои ги опкружуваат) не беа само преоптоварени со етнички стереотипи и предрасуди кон членови надвор од нивната група, туку беа и подготвени истите јавно да ги манифестираат. Затоа, повеќејазичните училишта (споредено со еднојазичните училишта) беа сметани за место каде почесто се јавуваат конфликти и етничките стереотипи и предрасуди се манифестираа поредовно. За да се превенираат таквите несакани состојби, многу од повеќејазичните училишта ги намалија можностите за директен меѓу-етнички/јазичен контакт меѓу учениците и ги поделија учениците (и наставниците) од различни наставни јазици во посебни смени или одвоени згради/делови на истата зграда.

ПМИО не успеа само да ги натера наставниците и учениците да ги искусат заедничките активности, туку направи и наставниците да веруваат во ефикасноста на овие активности за подобрување на меѓу-етничките/јазичните односи меѓу учениците/наставниците/родителите од различни наставни јазици, како и за подобрување на целокупната атмосфера во училиштето. Заедничките активности се сметаат за најкорисни најпрво за редуцирање на негативните

етнички стереотипи и предрасуди, а потоа и за зајакнување на меѓу-етничкиот/јазичниот контакт и намалување на меѓуетничките конфликти меѓу учениците.

Тоа што ПМИО не успеа да го постигне е да влијае на временската/просторната организација на повеќејазичните училишта. Училиштата кои ги поделија учениците во различни смени или згради по етничка/јазична линија ја задржаа истата организација. Тоа продолжува да го инхибира директниот контакт меѓу учениците од различни наставни јазици и го комплицира планирањето и имплементацијата на заедничките активности и ги обесхрабрува наставниците да се вклучат во нив.

Силно се препорачува системот да преземе мерки кои ќе го максимизираат влијанието на заедничките активности и ќе го прекинат постоечкиот паралелизам во повеќејазичните училишта:

- Централната и локалната власт би требало да развијат механизми за имплементација на заеднички активности согласно критериумите кои обезбедуваат максимални ефекти (етнички/јазично балансиран, „мешани“ групи ученици, еднаков статус на јазиците, соработка за заеднички продукт/и и колку е можно повеќе редовни средби).
- Централната и локалната власт би требало да развијат механизми за намалување на постоечката делумна или целосна физичка одвоеност/поделба меѓу учениците (и наставниците) од различни наставни јазици во повеќејазичните училишта. Наместо учениците да се распоредат во различни смени или згради/делови од училишната зграда според наставниот јазик, треба да се применува критериумот паралелка/година и во основните и во средните училишта (помладите ученици во една смена/зграда, а повозрасните во друга).